

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ ДРУГОГО
(МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

**Взаємини Івана Вагилевича із слов'янськими діячами
(30–60-і рр. ХІХ ст.)**

Студентки 2 курсу, групи СОІз-2м
напряму підготовки (спеціальності)
014 «Середня освіта (історія)»
Хмизюк Христини Вікторівни

Керівник:
доктор історичних наук, професор
Райківський Ігор Ярославович

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

АНОТАЦІЯ

Хмизюк Х. В. Взаємини Івана Вагилевича із слов'янськими діячами (30–60-і рр. ХІХ ст.). – Рукопис.

У магістерській роботі здійснено комплексне вивчення взаємин І. Вагилевича із слов'янськими діячами, які ще не були предметом окремого спеціального дослідження у вітчизняній історіографії. Зокрема, було здійснено спробу з'ясувати місце і роль взаємин І. Вагилевича із наддніпрянсько-українськими діячами в контексті національно-культурного відродження в ХІХ ст., з'ясовано його наукові здобутки, співпрацю з польськими, чеськими, словацькими і російськими дослідниками, їх вплив на творчу спадщину діяча, особливо у сфері етнографії, мовознавства та історії. Також запропоновано методику використання матеріалів дослідження у навчально-виховному процесі загальноосвітньої середньої школи, що дозволить урізноманітнити навчальний процес та сприяти зацікавленню учнів навчальним предметом.

Ключові слова: Іван Вагилевич, «Руська трійця», «Русалка Дністровая», національне відродження.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Історіографія і джерела дослідження	8
1.1 Стан наукової розробки проблеми	8
1.2 Джерельна база	13
РОЗДІЛ 2. Наукові контакти Івана Вагилевича з наддніпрянсько-українськими та російськими діячами	19
2.1 Співпраця на ниві національного відродження з діячами Наддніпрянської України	19
2.2 Взаємини з представниками російської науки і культури	28
РОЗДІЛ 3. Взаємовідносини з лідерами національно-культурного руху західних слов'ян	34
3.1 Співробітництво з польськими дослідниками	34
3.2 Кооперація з чеськими і словацькими діячами	44
РОЗДІЛ 4. Методика використання матеріалів дослідження на уроках та в позакласній діяльності	55
ВИСНОВКИ	66
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Актуальність теми. Теперішній стан розвитку української історичної освіти наголошує на першочерговому вивченні ролі особистості для розуміння таких важливих процесів, як формування національно-державницької ідеї українців та консолідації народу для боротьби за власну державність і соборність. Серед відомих постатей, які все своє життя присвятили захисту національно-культурних інтересів українського народу, безперечно, заслуговує на увагу Іван Вагилевич. Знаний як письменник, дослідник, громадський діяч та один із учасників гуртка «Руська трійця», що започаткував нову українську літературу в Галичині, він зі своїми товаришами – М. Шашкевичем та Я. Головацьким – порушував ті проблеми, які й сьогодні є досить актуальними. Зокрема, ще у далекому ХІХ ст. вони наголошували на важливості рідної мови як одного із чинників національної самоідентифікації, пропагували етнічну єдність українських земель.

Усе це можна простежити в численних наукових та літературних розвідках І. Вагилевича. Так, фольклорно-літературний альманах «Русалка Дністровая» 1837 р., підготовлений за його активною участю, увів народну мову галицьких русинів-українців у літературу. Філологічні праці й граматика дослідника вказували на самостійність «руської», тобто української мови, а його історичні та етнографічні розвідки розповідали про походження русинів, окреслювали етнічні межі розселення слов'ян. Розвиток прогресивних ідей у І. Вагилевича був пов'язаний, насамперед, з національним пробудженням українського народу, як і інших поневолених імперським режимом слов'ян, проникненням демократичних ідей із Заходу. Протягом 1830–1860-х рр. ідейні погляди І. Вагилевича поглиблювалися у зв'язку із спілкуванням з наддніпрянсько-українськими і слов'янськими вченими того часу – М. Максимовичем, І. Срезневським, П. Шафариком, А. Бельовським, М. Погодіним та ін. Пропонована тематика не знайшла належного відображення в науковій літературі.

Окрім виключно наукової, пропоноване магістерське дослідження має й суспільну актуальність через необхідність привернути увагу молодого покоління, усього суспільства в Україні до витоків формування модерного українського націотворення. Очевидно, розуміння місця та ролі І. Вагилевича в українській історії є неможливим без всебічного вивчення його діяльності в контексті досліджуваного періоду, зокрема наукової співпраці із слов'янськими діячами, що й спричинило вибір порушеної проблеми.

Об'єктом дослідження є наукова та громадська діяльність І. Вагилевича.

Предмет дослідження – взаємини І. Вагилевича із провідними слов'янськими вченими в 30–60-х рр. ХІХ ст., методика використання результатів дослідження на уроках історії України в школі.

Метою роботи є поглиблений аналіз взаємин українського вченого із слов'янськими дослідниками та їх безпосередній вплив на його діяльність. Вона здійснюється за допомогою реалізації таких **завдань**:

- проаналізувати сучасний стан наукового опрацювання проблеми й узагальнити джерельну базу дослідження;
- охарактеризувати взаємовідносини І. Вагилевича і наддніпрянських діячів того часу та їх внесок у розвиток української національної ідеї;
- розкрити характерні риси контактів галицького вченого із представниками російської науки та культури;
- висвітлити співпрацю І. Вагилевича з лідерами національно-культурного руху західних слов'ян;
- з'ясувати методику використання результатів пропонованого дослідження у школі.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період 1830–1860-ті рр. *Нижня межа* окреслена початком наукової та громадської діяльності І. Вагилевича, утворенням «Руської трійці» (1833 р.). *Верхня межа* – 10 травня 1866 р. – передчасна смерть дослідника.

Територіальні межі дослідження обмежуються територією Східної, історичної Галичини, що перебувала у складі Австрійської (Австро-Угорської) імперії, де в різний період жив і працював І. Вагилевич, а також охоплюють Центрально-Східну Європу – чеські, словацькі й польські етнічні землі та Російську імперію, з якими була пов'язана його наукова діяльність.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному висвітленні зв'язків І. Вагилевича із слов'янськими діячами, які ще не були предметом окремого спеціального дослідження у вітчизняній історіографії. Зокрема, здійснено спробу з'ясувати місце і роль взаємин І. Вагилевича із наддніпрянсько-українськими діячами в контексті національно-культурного відродження в ХІХ ст., з'ясовано його наукові здобутки, співпрацю з польськими, чеськими, словацькими і російськими дослідниками, їх вплив на творчу спадщину діяча, особливо у сфері етнографії, мовознавства та історії.

Методологічну основу роботи складають принципи історизму, достовірності та об'єктивності. При написанні роботи використано загальнонаукові методи аналізу, логіки і синтезу (класифікації), а також спеціально-історичні методи періодизації, порівняльно-історичний та проблемно-хронологічний.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що одержані результати, по-новому переосмислений фактологічний матеріал можуть бути використані для підготовки семінарських занять у вищій школі з історичних дисциплін. Матеріали пропонованого дослідження можна використовувати у загальноосвітній школі вчителем для проведення уроків та факультативних занять. Окрім цього, результати магістерського дослідження можуть стати складовою частиною для майбутніх досліджень історії взаємин слов'янських діячів у ХІХ ст., написання наукових розвідок з історії України і вивчення відповідних тем в освітніх закладах.

Структура роботи. Запропонована магістерська робота побудована за проблемно-хронологічним принципом, складається зі вступу, чотирьох

розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури та 9 додатків (усього – 95 сторінок).

РОЗДІЛ 1. Історіографія і джерела дослідження

1.1 Стан наукової розробки проблеми

Невпинний розвиток історичної науки в незалежній Україні дає можливість досліджувати життєписи видатних осіб, що зробили вагомий внесок у розвиток українського національного руху, але життя і діяльність яких у радянські часи висвітлювалися спотворено, в руслі тодішньої партійно-класової ідеології. Серед відомих постатей, яких подарувала нашій Батьківщині прикарпатська земля – літератор, науковець, громадський діяч та учасник гуртка «Руська трійця» І. Вагилевич, який у першій половині ХІХ ст. уособлював кращу частину галицько-української інтелігенції. Усе своє життя, талант і знання він присвятив служінню українському народові, докладаючи зусиль для національного відродження, розвитку літератури і культури рідною мовою.

Історіографічна база пропонованого дослідження налічує чимало наукових праць, які прямо або опосередковано порушують питання життєпису та діяльності І. Вагилевича. Поступово сформувалася навіть окрема галузь науки – шашкевичезнавство (від прізвища лідера організації – М. Шашкевича), що включає дослідження життя і діяльності «Руської трійці». Перші праці, що торкалися обраної проблематики, вийшли друком ще в дорадянський період, до 1939 р., під австрійською владою і в часи Другої Речі Посполитої авторства М. Тершаковця [57], К. Студинського [59] та ін.

На сторінках журналу «Записки НТШ», що виходив з 1892 р. у Львові, було надруковано працю українського літератора І. Франка «До біографії Івана Вагилевича» у 1907 р. [62]. На основі аналізу рукописних матеріалів самого І. Вагилевича письменник зумів подати вичерпну характеристику його творчої спадщини. Щоб підтвердити конкретні тези, І. Франко наводив уривки з кореспонденції галицького вченого, які свідчать про тривалі взаємини І. Вагилевича в 30–60-х рр. ХІХ ст. з польськими істориками та етнографами А. Бельовським, К. Запом, Ю. Дуніним-Борковським та ін. Цікавою є думка І.

Франка, що І. Вагилевич та діячі «Руської трійці» вплинули на культурно-політичні рухи, піднесення літературного і наукового життя не тільки в краї, але й в інших сусідніх слов'янських народів.

Попри жорсткий цензурний контроль та ідеологічні концепції, значну увагу культурно-просвітницькій діяльності «трійчан» приділяли радянські вчені. Щоправда, основна увага авторів, за невеликими винятками, зосереджувалася на періоді життя І. Вагилевича (як і М. Шашкевича та Я. Головацького), який був безпосередньо пов'язаний з перебуванням у «Руській трійці», а також на науковій та літературній спадщині вченого.

Зокрема, науковий інтерес викликає монографічне дослідження радянського історика Г. Гербільського, опубліковане в 1964 р. [16]. Головна увага в роботі приділялася боротьбі прогресивної суспільної думки в Галичині проти реакційної, «буржуазної». Цілий четвертий розділ автор відводить для аналізу просвітительської діяльності «Руської трійці». Дослідник у загальних рисах показав ставлення «Трійці» до віденської влади та безправного становища селянства, розкрив погляди діячів на мовну та етнічну єдність українського народу. Проаналізовано взаємини галичан з представниками національного руху з Наддніпрянщини М. Максимовичем, І. Срезневським, російськими істориками М. Погодіним, О. Бодянським, польськими вченими А. Бельовським, К. Войціцьким, В. Мацейовським, а також з чеськими і словацькими поетами П. Шафариком, Я. Колларом тощо [16, с. 251].

Низку цікавих нарисів про «Руську трійцю», включаючи діяльність І. Вагилевича, знаходимо в історика О. Петраша. У 1972 р. була опублікована перша книжка, що розповідала про громадсько-культурну діяльність Шашкевичевого гуртка у 1830–1840-х рр. [38]. У розділі, присвяченому І. Вагилевичу, автор подає розгорнуту характеристику його життєпису, особливу увагу звертає на його діяльність у літературній та народознавчій сфері. У 1986 р. дослідник опублікував друге, доповнене видання згаданого дослідження, зокрема присвятив декілька сторінок послідовникам «Руської трійці» [39]. Цікавою для дослідників обраної теми є праця О. Петраша про М.

Шашкевича та його товаришів, що вийшла в світ незалежній Україні у 1996 р. та дозволяє прослідкувати формування ідейного світогляду І. Вагилевича [40].

Етнографічно-фольклористичну спадщину «Руської трійці» дослідив львівський науковець Р. Кирчів, опублікувавши монографію в 1990 р. [29]. Автор, спираючись на велику кількість джерельних матеріалів, комплексно висвітлив напрями та особливості збиральницької роботи «трійчан», вказав на її результат і значення в національному житті русинів-українців Галичини. У монографії містяться фрагментарні відомості про взаємини І. Вагилевича з наддніпрянським фольклористом М. Максимовичем. У 2011 р. Р. Кирчів опублікував із змінами та доповненнями друге видання цього дослідження [30].

Отже, українські історики в умовах партійно-радянського тоталітаризму зробили неабиякий внесок у вивчення досліджуваної теми, що, втім, через ідеологічні догмати був дещо обмежений.

Після здобуття незалежності України в 1991 р. розпочалося інтенсивне дослідження діяльності «Руської трійці», виникли можливості для більше об'єктивного висвітлення українського минулого. Так, упродовж 1990–2000-х рр. відбулися міжнародні наукові конференції «Шашкевичіана», де були виголошені та пізніше оформлені в однойменні збірники матеріалів про багатогранну творчу спадщину «Руської трійці» [67; 68 та ін.]. Характерно, що матеріали конференції були досить різними щодо оцінки «трійчан», зокрема історик Г. Дем'ян та деякі інші дослідники приписували їм навіть програму українського державотворення [23].

Цінними для нашого дослідження є праці багатолітнього дослідника постаті І. Вагилевича львівського історика Г. Дем'яна. Усе своє життя він присвятив дослідженню та популяризації маловідомих фактів із життєпису І. Вагилевича. Протягом 60–90-х рр. ХХ ст. Г. Дем'ян опублікував декілька наукових розвідок, що розповідали про творчу діяльність галицько-українського дослідника [22]. Попри те, що це були короткі газетні та

журнальні публікації, вони, безперечно, є важливими для розуміння внеску І. Вагилевича в українську науку і культуру.

Підсумком багаторічної праці Г. Дем'яна стала публікація в 1993 р. першої узагальнюючої монографії, що була присвячена виключно постаті І. Вагилевича [24]. Незважаючи на те, що праця опублікована майже 30 років тому, вона досі залишається найґрунтовнішим дослідженням життєвого шляху та громадсько-культурної діяльності українського вченого. Один із розділів монографії автор відвів для біографії І. Вагилевича, де завдяки використанню джерельних матеріалів (як опублікованих, так і архівних) наведено маловідомі факти з його життя, зокрема взаємини дослідника із слов'янськими діячами. Також, заслуговує на увагу ґрунтовна характеристика Г. Дем'яна наукової спадщини галицького дослідника, наприклад, його досі малознані історичні, етнографічні та бібліографічні праці.

Останнім часом сучасні українські історики приділяють увагу взаєминам Івана Вагилевича із слов'янськими діячами. Зокрема, особливості наукового співробітництва галицького дослідника з польським істориком, уродженцем прикарпатського села Креховичі (тепер – Калуський район Івано-Франківської області) А. Бельовським простежила І. Глушик [17]. Під час написання роботи авторка використала значну кількість польських джерел, що дозволило пролити світло на характер взаємин І. Вагилевича та А. Бельовського. Дослідниця слушно зауважує, що їхнє спілкування розпочалося в стінах Національного інституту Оссолінських у Львові, що було викликано спільними інтересами та мало виключно науковий, інформаційний характер. За словами І. Глушик, наукові розвідки І. Вагилевича та А. Бельовського, написані протягом 30–60-х рр. XIX ст., стали взаємно доповненими частинами, що зробили неабиякий внесок у становлення та розвиток як польської, так і української науки.

У 2012 р. українська дослідниця Л. Рева опублікувала статтю, в якій критично проаналізовано наукову працю І. Вагилевича в контексті українсько-польського порубіжжя [51]. Взаєминам І. Вагилевича з наддніпрянсько-

українськими і російськими діячами присвятив низку наукових статей і монографію дослідник модерного українського націотворення (національного відродження) І. Райківський [41; 42]. У своїх роботах автор на основі джерельного матеріалу висвітлює зв'язки «Руської трійці» протягом 1830–1840-х рр. з фольклористами М. Максимовичем, О. Бодянським, І. Срезневським та ін. [43; 44 та ін.]. Дослідник зазначає, що переважно всі наукові контакти І. Вагилевич встановив через листування (особисто познайомився тільки з І. Срезневським у 1842 р.), а науковий та інформаційний характер взаємин галицьких русинів з наддніпрянцями підводив до думки про етнічну й культурну єдність українського народу обабіч австро-російського кордону [47].

Кооперація І. Вагилевича з чеськими і словацькими діячами знайшла своє відображення в дослідженнях Г. Веселовської [14], М. Демченко [25], Л. Ільницької [27], О. Колеси [31], В. Моторного [34] та ін. Розгорнутою є розвідка Г. Дем'яна [22] присвячена взаєминам І. Вагилевича з П. Шафариком. Окремі аспекти обраної проблематики розглядали історики М. Грицик [20], О. Куца [32], І. Орлевич [36], І. Остапик [37] та ін.

Серед істориків і мовознавців у незалежній Україні після 1991 р. був інтерес до наукової діяльності І. Вагилевича, зокрема мовознавчі, етнографічні й історичні напрацювання досліджували В. Горинь [18], О. Гуцуляк [21], Л. Ільницька [26], Я. Оленич [35], І. Райківський [45] тощо. З нагоди ювілеїв І. Вагилевича було опубліковано декілька статей у періодичній пресі, що відіграли вагому роль у популяризації здобутків ученого. Як правило, основна увага, за деякими винятками, зосереджувалася на 30-х рр. ХІХ ст., тобто перебування І. Вагилевича у «Руській трійці». Хотілося б виділити публікації таких дослідників, як Т. Андрусак [12], О. Маленко [33], В. Чоповський [63].

Таким чином, огляд радянської та сучасної української історіографії підтверджує наявність серед науковців значного інтересу до діяльності І. Вагилевича в контексті життєпису учасників «Руської трійці» та їх послідовників. Радянська історіографія приділяла певну увагу постаті І.

Вагилевича та його товаришів, що, однак, зазнавала негативного впливу партійно-класової ідеології. Після здобуття незалежності України вітчизняні історики почали більше уваги приділяти різним аспектам наукової і громадської діяльності І. Вагилевича. Так, у 1993 р. вийшла друком перша узагальнююча монографія Г. Дем'яна про І. Вагилевича, де подається життєпис українського дослідника, його творчі здобутки. Детальнішої розробки проблема кооперації І. Вагилевича із слов'янськими діячами набула в наукових статтях сучасних істориків, на міжнародних конференціях.

Незважаючи на порівняно велику кількість наукових і науково-популярних праць, що так чи інакше висвітлюють участь І. Вагилевича в українському національному відродженні (модерному націотворенні), досі залишаються «білі плями», малодосліджені теми. Додаткового дослідження потребують питання ролі спілкування вченого з наддніпрянськими, російськими і польськими діячами в розвитку суспільних процесів Галичини. Малодослідженими залишаються також питання наукової співпраці І. Вагилевича із західними та південнослов'янськими діячами.

1.2 Джерельна база

Діяльність фольклорно-літературного гуртка «Руської трійці», включаючи І. Вагилевича, викликає неабиякий науковий інтерес серед дослідників уже понад півтора століття, про що свідчить, зокрема, значна кількість історичної літератури. Проте, різні аспекти життєвого шляху і творчої спадщини І. Вагилевича досі не висвітлені повною мірою. Зокрема, досліджувана проблема його взаємин із слов'янськими діячами спонукала до пошуку та ґрунтовного опрацювання різнопланової джерельної бази роботи.

В основу пропонованого дослідження покладено широкий масив опублікованої джерельної інформації, яку умовно можна поділити на кілька груп. На жаль, з відомих причин не було змоги використати цінні

неопубліковані архівні матеріали, що зберігаються у львівських архівах, зокрема у фонді 19 І. Вагилевича Львівської національної наукової бібліотеки ім. І. Франка. Отже, використані матеріали з обраної теми доцільно класифікувати таким чином:

- опубліковані збірники документів і матеріалів;
- власні напрацювання І. Вагилевича та його товаришів, учасників «Руської трійці»;
- епістолярна спадщина тогочасних діячів;
- мемуарна література – спогади друзів і знайомих галицького діяча.

Серед опублікованих джерел варто виділити збірник документів і матеріалів під редакцією львівського історика Ф. Стебля, що розповідає про основні напрямки громадсько-культурної діяльності «Руської трійці» на фоні бурхливих подій у Галичині 1830–1840-х рр., опублікований в 1989 р. у Києві під назвою «Русалка Дністрова» [1]. У збірнику містяться відомості про підготовку і публікацію цінного фольклорно-літературного альманаху «Руської трійці», що започаткував нову українську літературу в Галичині. Окрім того, серед опублікованих документів знаходимо детальні відомості про багатогранні зв'язки І. Вагилевича як з українськими діячами України обабіч Збруча – М. Максимовичем, І. Срезневським, П. Лукашевичем, так і з представниками сусідніх слов'янських народів П. Шафариком, А. Бельовським та ін.

Мабуть, найбільший інтерес істориків викликає перебування І. Вагилевича в гуртку «Руська трійця» та їх славнозвісний літературний альманах «Русалка Дністровая», що вийшов друком 1837 р. у Будапешті [4]. Це була перша літературна публікація народнорозмовною мовою в Галичині, що стала знаковою подією в національному відродженні місцевих русинів-українців. Аналіз «Русалки Дністрової» доводить, що «трітчани» виступали за етнічну єдність українських земель, які були поділені між двома імперіями – Російською та Австрійською. Зокрема, в передмові до альманаху І. Вагилевич визначав етнічну територію України так: «Нарід руський, один з головних

поколінь слов'янських, в середині меж ними розкладається по хлібородних окресностях з-поза гір Бескидських за Дон» [67, с. 397].

Показово, що «Русалку Дністровую» вдалося перевидати тільки в 1950 р. завдяки окремим дослідникам, які потратили в умовах радянської влади, за вдалим висловом дрогобицького історика М. Шалати, «не менше зусиль, ніж їх затратила «Руська трійця» в 1836 р.» [45, с. 95].

Також, за допомогою українських дослідників до наукового обігу було введено праці І. Вагилевича, оформлені у вигляді статей, а також літературні твори, фольклорні та етнографічні розвідки, що увійшли до зібрання творів [5]. Відомий український літературознавець М. Шалата довгий час упорядковував народознавчі дослідження І. Вагилевича, і в Києві 1983 р. вийшла друком фольклорна збірка «Народні пісні в записах Івана Вагилевича». Окрім народної спадщини, записаної І. Вагилевичем, цінним для нашого дослідження стала ґрунтовна передмова до цієї збірки, де йшлося про тривале листування галицького дослідника з українськими фольклористами Наддніпрянщини та московським професором М. Погодіним [3].

У 1982 р. під редакцією М. Шалати вийшло друком зібрання найкращих творів «трійчан». До книги увійшли як літературні шедеври – М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького, що вже раніше були вміщені в альманасу «Русалка Дністровая», так і донедавна невідомі їхні твори. Зокрема, знаходимо тут балади І. Вагилевича «Мадей», «Жулин і Калина», вірші «Спомин», «Життя», думи «Добрилів», «Дністер» та багато ін. [5, с. 865]. Вся літературна спадщина дослідника написана в дусі романтизму, возвеличує рідний народ, рішуче виступає проти їх соціального та національного гніту, пропагує об'єднання українських земель. Окрім поезії, цінним для нашого дослідження є вміщені в книзі переклади, статті та особисті листи І. Вагилевича.

Окремим видом першоджерел є епістолярна спадщина І. Вагилевича та його сучасників. Багато цінної інформації знаходимо в кореспонденції як самого І. Вагилевича, так і в його друзів та колег, що частково були опубліковані.

Неабиякий внесок у публікацію приватного листування галицьких і наддніпрянських діячів, що є важливим джерелом інформації для вивчення впливу Наддніпрянщини на розвиток національно-культурного руху в Галичині, зробив український філолог-славіст К. Студинський. Він справедливо зауважував, що науковці майже не зважали на «зібрання та опублікування дуже важного листування з діячами Великої України. Багато із цієї переписки затратилося через брак розуміння її ваги, або через лихі невгоди» [45, с. 98]. Значний інтерес викликає опублікована К. Студинським особиста кореспонденція Я. Головацького 30–60-х рр. XIX ст. у двох томах [7]. Тут розміщено листи колишнього учасника «Руської трійці» не лише з П. Лукашевичем, І. Срезневським та іншими діячами на ниві народознавства, але й з галичанами, в т. ч. з І. Вагилевичем, де розповідається про науковий і літературний стан краю, ведеться полеміка щодо схожості галицьких русинів з наддніпрянськими «малоросами» тощо.

Велику цінність має листування І. Вагилевича з російським істориком та професором М. Погодіним, опубліковане в збірнику, що містить листи до нього різних слов'янських діячів 1830–1860-х рр. Серед наявної кореспонденції для нас цікавими були 11 листів І. Вагилевича (серпень 1836 р. – липень 1846 р.), що розповідали про національне життя в Галичині, творчі здобутки дослідника [8]. Один відомий лист І. Вагилевича до професора Московського університету О. Бодянського (1844 р.) опублікував у 1929 р. історик Ф. Савченко в окремій книзі [9]. Дослідник діяльності «Руської трійці» М. Возняк на честь 100-річчя виходу у світ «Русалки Дністрової» опублікував узагальнююче дослідження «У століття «Зорі» Маркіяна Шашкевича», де у вигляді додатків вмістив листування І. Вагилевича з П. Лукашевичем, І. Срезневським, М. Погодіним та О. Бодянським [15].

Три невідомі листи І. Вагилевича до наддніпрянського дослідника М. Максимовича (1837, 1838 і 1842 рр.) надрукував у польському журналі в 1912 р. науковець В. Данилов [6]. Матеріали про українсько-чеські взаємини в XIX

ст., зокрема листування І. Вагилевича з П. Шафариком (з жовтня 1836 р. по січень 1841 р.), подав український вчений І. Брик [60].

Приватне листування І. Вагилевича з провідними слов'янськими діячами XIX ст. дозволяє простежити реальні думки та ідеологічні погляди авторів. У багатьох листах була присутня емоційність, переживання та щире висловлювання думок адресатів, що свідчить про важливу роль слов'янських вчених у житті та поступовій еволюції національно-політичної свідомості І. Вагилевича. Та попри те, потрібно пам'ятати, що листи містять суб'єктивне відображення явищ і процесів, викладена інформація часто потребує додаткового уточнення.

Щодо використаної мемуарної літератури як окремого виду першоджерел, то цікавими матеріалами є спомини друзів та колег І. Вагилевича, наповнені цінними фактами з життєпису цього видатного діяча, що вказують на особливості та специфіку його праці, культурного оточення. Зокрема, заслуговують на увагу спогади колишнього його соратника по «Руській трійці» Я. Головацького, що після поразки революції 1848 р. поступово перейшов на москвофільські, проросійські позиції. Перша ґрунтовна розвідка про І. Вагилевича була опублікована ним у 1883 р. на сторінках історико-літературного журналу «Киевская старина» [11]. Тут Я. Головацький зосередив свою увагу більше на біографії І. Вагилевича, насамперед, були наведені цікаві відомості про його співпрацю з польськими вченими. Автор критично ставився до такої «дружби» та вказував на те, що І. Вагилевич став жертвою їхніх політичних задумів. Безперечно, варта уваги дана Я. Головацьким характеристика останнього етапу життя І. Вагилевича (1850–60-ті рр.), та маловідомий факт про свою останню прощальну зустріч з І. Вагилевичем 9 травня 1866 р. [11, с. 471].

Авторству Я. Головацького належить також праця «Воспоминание о Маркиане Шашкевиче и Иване Вагилевиче», написана в 1885 р. [10]. У своїх мемуарах він пише про старих друзів, згадує їхні мандрівки Галичиною, коли вони ходили по селах, щоб зібрати велику кількість народної творчості. «Ми

постійно, зустрічаючись вдома, в аудиторіях, на прогулянках, всюди ми втрюх говорили, з'ясовували, сперечались, читали, критикували, розмірковували про літературу, народність, історію, політику та ін., – згадував Я. Головацький, – і майже завжди ми говорили по-руськи, так що колеги найсмішливо називали нас «Руська трійця» [10, с. 11]. Окрім того, науковий інтерес викликає досить детальна інформація від Я. Головацького про стосунки І. Вагилевича з російським вченим М. Погодіним.

Звичайно, ці спомини, як і будь-яка мемуарна література, можуть мати певні неточності, що потребує ґрунтовного дослідження та співставлення їх з іншими видами джерельної інформації. Однак ознайомлення з мемуаристикою дозволяє частково відчутти та зрозуміти суть історичної епохи безпосередньо через сприймання й емоційне переживання очевидців подій.

Таким чином, різноплановий комплекс джерельних матеріалів дав змогу зібрати цінний фактичний матеріал про взаємини І. Вагилевича із слов'янськими діячами. Наукові напрацювання колишнього учасника «Руської трійці» дозволили проаналізувати суть його діяльності та роль в українському національному русі. Кореспонденція тогочасних діячів допомогла простежити характер, особливості та напрями їх взаємин з І. Вагилевичем. Окрім цього, особливе значення мають спогади знайомих та друзів дослідника, що не можуть бути цілковито об'єктивними, проте вдало, з перших вуст передають невідомі раніше факти з життєпису І. Вагилевича, дають змогу внести деякі корективи в його біографічні дані, передати дух історичної епохи. Залучені в процесі дослідження джерела характеризуються достатньою повнотою, що дозволило всесторонньо висвітлити обрану проблематику та окреслити специфіку кооперації І. Вагилевича з провідними слов'янськими діячами.

РОЗДІЛ 2. Наукові контакти Івана Вагилевича з наддніпрянсько-українськими та російськими діячами

2.1 Співпраця на ниві національного відродження з діячами Наддніпрянської України

XIX ст. на етнічних українських землях, які в той час були розділені між двома імперіями – Російською та Австрійською (Австро-Угорською), розгорнулося національне відродження (модерне націотворення). Національний рух очолила нечисленна місцева інтелігенція: письменники і науковці – мовознавці, фольклористи й етнографи, історики та ін. У Галичині чільними представниками національного руху були випускники Львівського університету, що в 30-х рр. XIX ст. заснували літературний гурток «Руська трійця». Гуртківці – М. Шашкевич, Я. Головацький, І. Вагилевич – популяризували нову українську літературу, народні звичаї та традиції, наполягали на єдності українських земель. Найвищим досягненням у діяльності «Руської трійці» стало видання в 1837 р. фольклорно-літературної збірки «Русалка Дністровая». Книжка, написана живою народною мовою, розпочала процес становлення нової української літератури на теренах півдавстрійської частини України, що за своїм змістом, на думку письменника і націолога І. Франка, «була свого часу явищем наскрізь революційним» [24, с. 17], бо вперше в Галичині ввела народнорозмовну мову в літературу.

Незважаючи на державні кордони, учасники «Руської трійці» знали про діяльність українських письменників і науковців із Наддніпрянщини. З метою розширити свої наукові зацікавлення та отримати цікаві відомості про інтелектуальну діяльність на Наддніпрянській Україні гуртківці встановили безпосередні взаємини з тамтешніми діячами. Їхня взаємодія по обидва боки австро-російського кордону проявилася на рівні обміну листів та друкованих видань, які зробили неабиякий внесок у розвиток української національної самосвідомості. Серед українських дослідників з Наддніпрянщини наукові контакти з гуртківцями, в тому числі з І. Вагилевичем, мали перші науковці на

нівні українського народознавства М. Максимович, П. Лукашевич, І. Срезневський та деякі ін. [42, с. 16].

У 1840 р. Я. Головацький у листі від 1 (13) липня писав П. Лукашевичу, автору фольклорної збірки «Малороссийские и червонорусские народные думы и песни»: «Спасибіг вам, українцям, що ви не цураєтеся тим паростком, відділеним від рідного кореня, приглушеного чужими бур'янами, але ще живим, продираючимся крізь колючі бодаки до світлого соненька і обіцяючим цвіт, а колись і торонкії плоди видати. Поможіте, братія, продратися до сонця, щоби цвіт у пупляшках не загиб» [5, с. 308]. І. Вагилевич підтримував зв'язки з українським етнографом і фольклористом з Наддніпрянської України П. Лукашевичем. У 1836 р. він видав у Петербурзі збірку «Малороссийские и червонорусские народные думы и песни» [45, с. 163]. Це була перша книжка, що містила народні пісні, записані на Наддніпрянщині у складі Російської імперії і в Галичині під владою Австрійської імперії. Діячі «Руської трійці» прихильно зустріли слова з передмови до збірки П. Лукашевича, де йшлося про те, що для галицьких русинів «Україна, Малоросія є для їх серця обітована земля, до якої прагнуть всі їхні помисли і думки» [16, с. 209].

П. Лукашевич був одним із перших наддніпрянських дослідників, які відвідали Галичину, де в 1839 р. під час свого перебування у Львові познайомився з М. Шашкевичем, І. Вагилевичем та Я. Головацьким [45, с. 165]. Після особистого знайомства П. Лукашевич надіслав подарунок для І. Вагилевича – поетичну збірку українського історика та письменника М. Костомарова «Вітка» (Ієремії Галки), що вийшла в світ у Харкові 1840 р. [48, с. 90]. У листі від 21 вересня 1843 р. П. Лукашевич передав І. Вагилевичу позитивну оцінку «Русалки Дністрової», від себе та українського поета Т. Шевченка писав: «Коли Вашу листину получив, той час з паном Шевченком читовали Вашого «Мадея». Дарите нас чистою мовою бескидською, бо вона наша прадідівська» [15, с. 310]. З листа дізнаємося про цікаву ідею, яку запропонував П. Лукашевич Т. Шевченку, щоб той при написанні власних творів використовував «некоторіи слова і форми Ваші, на что він согласился»

[15, с. 312]. Отже, зі змістом фольклорного альманаху «Русалка Дністровая» був ознайомлений не тільки П. Лукашевич, а й основоположник нової української літератури, національний ідеолог Т. Шевченко.

У свою чергу, І. Вагилевич також знав дещо про творчість Т. Шевченка. У своїй статті «Замітки о руській літературі», опублікованій 1848 р. у львівському тижневику «Дневник руський», Т. Шевченкові в кінці відводиться невеликий абзац. «Т. Шевченко, знакомитий поет, – писав І. Вагилевич, – іздав свої вірші під написом: «Чигринський Кобзар» [45, с. 248]. Далі перелічувалися написані Т. Шевченком вірші, в яких помітно «великий талант драматичеський» [45, с. 248]. Щоправда, І. Вагилевич володів незначною інформацією про видатного письменника і громадського діяча, до кінця не усвідомив його значення в українській літературі і національному русі загалом. Не останню роль у цьому відіграли важкодоступність книг та цензурні заборони. Про це, зокрема, у своєму листі від 6 липня 1844 р. П. Лукашевич прямо писав І. Вагилевичу: «Наша кореспонденція съ Галицією такъ затруждена, нибы съ Китаемъ» [50, с. 156]. Водночас він заохочував галичан до подальших народознавчих досліджень і просив «свой родный языкъ не забуваете и у лєсть латынську не лѣзете» [50, с. 156]. Однак листування І. Вагилевича з П. Лукашевичем було нетривалим і не мало значного впливу на його світогляд та подальшу діяльність.

Найбільш тривалими були взаємини учасників «Руської трійці», включаючи І. Вагилевича, з українським філологом, фольклористом та істориком з Наддніпрянщини М. Максимовичем. У 1827 р. М. Максимович видав збірку «Малороссийские песни», з якою, згідно «щоденника» бібліотеки Оссолінських у Львові, І. Вагилевич ознайомився протягом грудня 1832 р. [1, с. 20]. Незважаючи на заборону цензури та вилучення всіх примірників «Русалки Дністрової» в 1837 р., М. Максимовичу вдалося її прочитати, про що, зокрема, свідчить його розгорнута стаття на сторінках журналу «Киевлянин» в 1841 р. [2]. Учений подав схвальний відгук як про літературний альманах, так і про самого І. Вагилевича, назвавши його шукачем народної старовини та

майстерним поетом [2, с. 143]. На знак своєї поваги М. Максимович вислав йому статтю «Пісня о полку Ігоревім», що входила до збірки його лекцій про руське письменство, виголошених ще в 1835 р. в аудиторіях Київського університету [42, с. 19].

Перший лист І. Вагилевича до М. Максимовича датується 7 березня 1837 р., в якому адресант сердечно подякував за надісланий подарунок, висловлював свої думки щодо самотності українського народу: «Ми ємо руські діти... Ми ємо южно-русини» [16, с. 204]. І. Вагилевич виступав за єдність етнічних українських земель, про галицьких русинів писав у листі М. Максимовичу, що «оце ж ми всі – із-за Бескиду, від Тиси, з-поза Сяну і по Серету – з братією нашою складаємо одне существо» [5, с. 195]. Щодо державних кордонів, то дослідник був переконаний, що вони не можуть завадити спілкуванню обох частин українського народу: «Геть перегороди, бо не їм псувати существо народу [5, с. 195]. Далі І. Вагилевич викладав свої думки щодо історії, української мови і літератури в Галичині, згадує про публікацію граматик М. Лучкая, Й. Левицького, Й. Лозинського, не оминув і «Русалку Дністровую» [5, с. 196]. З болем зауважив, що «у нас вельми гостра цензура, бо не токмо що всі за границею печатані книги лежать по році і по більш у цензурі – то саме діється з книгами, приходячими з угорських країн» [5, с. 198]. Наприкінці листа І. Вагилевич звертається з проханням надіслати інформацію про «суть наріччя на цілій Україні, яка онакість понад Прип'ять, і на обох побережжях Дніпра» [5, с. 198].

І. Вагилевич цінував прихильне ставлення наддніпрянца до себе та своїх краян, за що і висловлював вдячність у листі від 1838 р.: «Ваша приязнь ко мені душу мою наповняє саме іскренними чувствами благодаренія» [5, с. 202]. Водночас дослідник розповідав М. Максимовичеві про свою наукову діяльність, зазначив, що подорожує Прикарпаттям, де шукає народні пісні та колядки. Вказав і на те, що на етнічній території галицьких русинів «ніхто не дбає о просвіщенія народне, але і ніхто не знає, що то є отчина і соотчичі» [5, с. 203]. В останньому відомому листі до М. Максимовича (усього збереглося

три листи, опублікованих В. Даниловим у 1912 р.) І. Вагилевич писав про те, що відправить йому свої наукові напрацювання з українського народознавства, натомість просив надіслати в Галичину «нові сочиненія і явленія на язика южноруськім» [5, с. 205]. Отже, між І. Вагилевичем та наддніпрянсько-українським дослідником М. Максимовичем, незважаючи на всі труднощі, встановилися товариські стосунки та в деякій мірі наукова взаємодопомога. Щоправда, ця співпраця була короткотривалою та в порівняно незначних розмірах, М. Максимович так ніколи і не побував у Галичині, хоч і мав якийсь час такі плани.

М. Максимович мав листовні контакти не лише з І. Вагилевичем, а й з іншими галичанами. В одному з листів до галицького історика Д. Зубрицького він викладав свої думки щодо розвитку словесності в Галичині, зокрема закликав молодих літераторів писати «на своем родном языке» і зазначив, що «наши народные песни должны быть не только как памятники прекрасные, но и как живые образцы языка русского» (руського, в розумінні українського, на відміну від російського, «русского», з двома літерами -с. – Х. Х.) [1, с. 157]. М. Максимович відзначив майстерність галицьких письменників і сказав про свій намір надрукувати найкращі її зразки на сторінках часопису «Киевлянин», основоположником якого він був у 1840-х рр. [45, с. 228]. «Попросите Вагилевича, Головацкого и других однородцев моих быть моими сотрудниками, – писав він 22 квітня 1840 р., – и участвовать в «Киевлянине» статьями о Червоной Руси» (історична назва Галичини. – Х. Х.) [1, с. 158]. Щоб галичани краще зрозуміли суть журналу «Киевлянин», три його примірники М. Максимович особисто надіслав у Галичину для Д. Зубрицького, І. Вагилевича та Я. Головацького [41, с. 44].

Однак деякі з порад М. Максимовича були дуже суперечливі та непослідовні. Він прямо заявляв, що на Наддніпрянщині всюди побутує «великоруська» мова, тільки окремі твори нової української літератури, зокрема І. Котляревського, Є. Гребінки та ін., можуть бути на «южноруській», тобто українській. М. Максимович вважав, що народна мова як літературна

можлива тільки на західноукраїнських землях, адже «для русинів ... доба польської мови давно пройшла, а доба великоруської мови ще не наступила» [16, с. 206]. Тому в своєму листі до Д. Зубрицького київський професор рекомендує, «чтобы они подобно Вам усвоили себе великорусский язык; но ваша червонорусская словесность ... должна быть на вашем родном русском языке, т. е. на южнорусском» [1, с. 157].

І. Вагилевич був знайомий з відомим українським істориком і філологом, професором Московського університету родом з Полтавщини Осипом Бодянським. Він, як і М. Максимович, цікавився фольклором галичан і наддніпрянців, найвідоміша його праця – «Наські українські казки» – була опублікована в 1835 р. у Москві [46, с. 58]. І. Вагилевич, як і інші діячі «Руської трійці», був знайомий з книгою О. Бодянського. Мабуть, це сталося наприкінці 1830-х рр., коли Я. Головацький зробив рукописну копію деяких казок зі збірки, що зберігаються у львівському архіві [45, с. 230]. Однак між О. Бодянським та І. Вагилевичем, наскільки відомо, не було тісних взаємин, зате наддніпрянський дослідник тривалий час листувався з Я. Головацьким – з 1835 р. до 1870-х рр. Можна припустити, що про це листування на його початковому етапі міг знати й І. Вагилевич, що мав контакти з Я. Головацьким, співавтором «Русалки Дністрової».

І. Вагилевич за порадою професора Харківського університету І. Срезневського перший наважився зв'язатися з О. Бодянським. У листі від 21 червня (8 липня) 1844 р. І. Вагилевич пояснював причину написання свого листа і перепрошував, що він «совсѣмъ неизвѣстный, отзываюся до Васъ» [9, с. 87]. Далі дослідник повідомляв про свої наукові дослідження з народознавчої проблематики. Зокрема, зазначив, що отримав «одобрение отъ цензуры» і готує до друку «Грамматику языка малорусского в Галиции» [9, с. 87]. У свою чергу, Я. Головацький критично зустрів звістку про публікацію граматики І. Вагилевича, зокрема писав О. Бодянському, з яким теж листувався: «по своєму помудровав, понакручовав, що вийшло ни се, ни те» [45, с. 233].

Незважаючи на лист Я. Головацького до О. Бодянського 26 липня 1846 р., в якому той критикує колишнього товариша, І. Вагилевич все ж таки отримав відповідь від московського професора, уродженця Полтавщини в 1844–1845 рр. О. Бодянський дякував галицькому досліднику за надісланий лист і давав цінні поради. Так, він застерігав І. Вагилевича уникати деякої штучності своєї мови і зауважив, що постійно потрібно звертатися до мови простого народу. Наприкінці листа О. Бодянський попросив І. Вагилевича інформувати його про український фольклор, за першої можливості надсилати відповідні матеріали [16, с. 209]. Однак спілкування І. Вагилевича з О. Бодянським не вдалося нав'язати, на сьогодні відомий тільки один його лист до наддніпрянця, опублікований дослідником Ф. Савченком у 1929 р. [9].

Неабиякий вплив на формування світогляду та наукову діяльність І. Вагилевича справив історик, філолог-славист, професор Харківського університету І. Срезневський. Для пошуку наукової інформації він протягом 1839–1842 рр. подорожував слов'янськими землями, відвідав і Галичину, що була під владою Австрійської імперії [44, с. 4]. І. Вагилевич ще до приїзду І. Срезневського знав його як автора фольклорної збірки «Запорожская старина», яку було згадано в «Русалці Дністровій» [16, с. 201]. Прибувши до Львова, як зазначає дослідник М. Шалата, І. Срезневський залишився тут на 19 днів [44, с. 5]. Про своє перебування в столиці Галичини професор писав: «Надобно было познакомиться с состоянием литературной деятельности польской и южнорусской и с теми, которые принимают в ней участие, а также и с библиотеками и их богатствами» [1, с. 199]. Тут він знайшов ідейних однодумців серед галицьких літераторів і вчених, зокрема знайомиться з І. Вагилевичем, Я. Головацьким, Д. Зубрицьким та ін. [41, с. 46]. Після ознайомлення з літературними виданнями галицьких русинів І. Срезневський високо оцінив «Русалку Дністровую», співавтором якої був І. Вагилевич. На думку наддніпрянця, це був «первый отголосок желания литераторов галицких трудиться сообща, первое собрание их трудов» [1, с. 201].

Після особистого знайомства обидва дослідники продовжили своє спілкування за допомогою листів. Встановлені в 1842 р. взаємини І. Вагилевича з І. Срезневським продовжувалися аж до 1845 р. [45, с. 237]. Перебуваючи на різних частинах українських земель, які в той час перебували у складі Російської та Австрійської імперії, вони надсилали одне одному свої інтелектуальні доробки, повідомляли про літературний і науковий розвиток краю. Так, в одному із своїх листів від 28 червня (10 липня) 1844 р. І. Вагилевич написав І. Срезневському, що підготував до друку свою граматику «руської», тобто української мови під назвою «Грамматика языка малорусского в Галиции» [47, с. 57]. І. Вагилевич вважав за необхідність ознайомити якомога ширшу аудиторію з граматиною «руської» мови, щоб показати, що вона є самостійною та окремою від інших. Тому він звернувся з проханням до І. Срезневського, щоб той після прочитання книжки, якщо вона йому сподобається, переклав її на «великоруський язык» [5, с. 208].

Подорож західноукраїнськими землями та знайомство з місцевими жителями відчутно вплинуло на подальшу наукову діяльність І. Срезневського. Він детально досліджував культурно-історичну спадщину галичан, шукаючи її подібність і відмінність із наддніпрянцями. Щоб краще дослідити це питання, І. Срезневський просив своїх нових друзів з Галичини надіслати йому етнографічні дослідження. Так, у листі від 1 липня 1844 р. І. Вагилевич писав до Я. Головацького, що також спілкувався з І. Срезневським, і той просив передати «до Тебе вітання» та надіслати «де які лише маєш, записки кстаті житні народу южноруського. Я йому пошлю, що зможу, о чарівницях, Купалі, гаївках і доповнення о похороні і свадьбі...» [5, с. 209]. Зі свого боку, І. Вагилевич у листі від 2 (14) травня 1845 р. просив харківського дослідника надіслати йому деякі «южноруські» твори нової української літератури, зокрема П. Куліша, С. Гулака-Артемівського та ін. [47, с. 57].

І. Вагилевич в 1839 р. закінчив теологічний факультет Львівського університету, і висвятився тільки в 1846 р., що пояснювалося недовірою з боку влади через участь у діяльності «Руської трійці», з її революційною для свого

часу ідеєю введення народнорозмовної мови в літературу. Після отримання сану священника його було відправлено до села Нестаничі (тепер – Радохівського району Львівської області) для душпастирської роботи [24, с. 24]. У зв'язку з його від'їздом зі Львова та наближенням революційних подій 1848–1849 рр. контакти з І. Срезневським обірвалися. Незважаючи на це, І. Срезневський завжди добре відгукувався про «Руську трійцю», зокрема І. Вагилевича. Так, у 1873 р. дослідник писав, що «І. Вагилевич, галичанин, один з найвизначніших діячів», який жив і творив у 30–40-х рр. XIX ст. у Галичині [16, с. 203]. Однак в останні роки життя І. Срезневський, росіянин («великорос») за походженням з м. Ярославля, остаточно перейшов на російські великодержавні позиції, що призвело до згасання інтересу вченого до науково-літературного життя в Галичині та його чільних представників.

Таким чином, І. Вагилевич протягом 30–60-х рр. XIX ст. встановив наукові контакти з вузьким колом українських діячів з Наддніпрянської України, що підтримували та заохочували молодого дослідника до подальших розвідок з народознавства, написання праць живою народною мовою. Найбільш тісні взаємини з І. Вагилевичем підтримували наддніпрянсько-українські фольклористи М. Максимович, П. Лукашевич та І. Срезневський. Тривале спілкування з наддніпрянською інтелігенцією дозволило І. Вагилевичу поглибити усвідомлення єдності етнічних українських земель, які в той час перебували у складі двох імперій – Австрійської та Російської. У своїх листах до передових діячів Наддніпрянщини він порушував проблеми повноцінного розвитку народної мови і літератури в Галичині, намагався знайти відповідь у питаннях національної самоідентифікації.

2.2 Взаємини з представниками російської науки і культури

У 1830-х рр. діячі «Руської трійці» проявляли цікавість не лише до української, а й до російської («великоруської») науки, з інтересом вивчали твори російських письменників, філологів та істориків. Проникнення до Галичини наукових здобутків М. Погодіна, М. Карамзіна, М. Греча та ін. пробуджували національні почуття і підштовхували «трійчан» до подальших досліджень, зокрема з українського народознавства [45, с. 239]. На початку XIX ст. не було чіткого розмежування між російськими та наддніпрянсько-українськими вченими, усі були лояльними підданими російського царя і творили в атмосфері їх приналежності до всеруського простору, до чого і заохочували «Руську трійцю».

Особливу роль у народознавчих дослідженнях І. Вагилевича, як і Я. Головацького, відіграло їх особисте знайомство з істориком і публіцистом, професором Московського університету М. Погодіним. Відмінною рисою М. Погодіна була його зацікавленість слов'янознавством. Подорожуючи слов'янськими землями російський дослідник знайомився з місцевими письменниками, філологами та істориками, допомагав видавати їх твори у Росії, що сприяло його зближенню з галицькими дослідниками [16, с. 196]. Після однієї із своїх численних поїздок М. Погодін у 1835 р. завітав і в Галичину. Дізнавшись про його візит, І. Вагилевич вирішив написати М. Погодіну листа, в якому детально розповів про розвиток української літератури та науки в Галичині, наприкінці висловився про своє бажання встановити тривалі зв'язки з російськими діячами [16, с. 196]. Лист І. Вагилевича настільки сподобався М. Погодіну, що той вирішив опублікувати його в журналі «Московский наблюдатель», щоб познайомити читачів з Галичиною, чільними представниками національного відродження в краї [16, с. 197].

Спілкування І. Вагилевича з відомим російським дослідником тривало довгих десять років – з 1836 по 1846 рр. [48, с. 94]. У своєму першому листі від 27 травня (8 червня) 1836 р. М. Погодін просив І. Вагилевича розповісти

про стан науково-культурного життя в Галичині, ознайомлював із творами українських та російських письменників О. Бодянського, О. Пушкіна, М. Гоголя та ін. Незабаром, на знак підтримки та готовності до співпраці з молодими представниками національного відродження в Галичині, М. Погодін надіслав їм декілька цінних книг. Зокрема, І. Вагилевич отримав від нього такі праці: «Историю русскую» М. Погодіна, найвідомішу працю Д. Бантиша-Каменського «История Малой России», «Малороссийские повести» Г. Квітки-Основ'яненка та ін. [46, с. 59]. М. Погодін схвально відгукнувся на звістку І. Вагилевича про початок роботи над словником та граматиною «руської» мови. Так, у листі від 5 червня 1837 р. професор закликав І. Вагилевича продовжувати наукові дослідження, а для їх швидкого завершення обіцяв надати фінансову допомогу [48, с. 94].

У свою чергу, І. Вагилевич своїми листами інформував М. Погодіна про стан культурно-освітнього життя в Галичині, зокрема йшлося про проблеми збереження народної мови і розвитку власного правопису, друкування книг. У листі від 22 жовтня 1836 р. український дослідник писав, що завершив переклад «Слово о полку Ігоревім» та «Краледворський рукопис», готує їх до друку [45, с. 240]. Як відомо, через жорстку імперську цензуру діячі «Руської трійці» були змушені друкувати фольклорно-літературний альманах «Русалка Дністровая» в 1837 р. за межами Галичини, про що і написав І. Вагилевич до М. Погодіна. У листі говорилося, що книга «лиш тепер виходить в руській мові в Будимі» [5, с. 193]. Вдячний за співпрацю І. Вагилевич пообіцяв професору Московського університету, що «книги сі когда лиш ізйдуть, ... постараюсь Вам їх прислати» [5, с. 193]. Як бачимо, спілкування І. Вагилевича з М. Погодіним мало суто науково-літературний характер.

М. Погодін, незважаючи на свої панславістські погляди, де Російська імперія є безумовним центром для об'єднання всіх слов'янських народів, поневолених імперіями, а російська мова – основою для їхнього спілкування, заохочував усіх бажаючих на місцевому рівні досліджувати власну мову, культуру та історію. Зокрема, М. Погодін у своєму повідомленні від 1839 і

1842 рр. до міністра народної освіти Росії С. Уварова писав, що потрібно фінансово підтримувати нечисленних галицьких письменників і науковців та їхні дослідження, щоб пізніше включити їх до загальноруської історії [47, с. 60].

У 1841 р. російський дослідник М. Погодін став видавцем щомісячного науково-літературного журналу «Москвитянин», основою якого була слов'янська тематика [45, с. 241]. Завдяки часопису російські читачі мали змогу познайомитися із здобутками національного відродження слов'ян. На сторінках щомісячника з великим захопленням писалося про твори українських письменників – Г. Квітки-Основ'яненка, П. Куліша та ін. [47, с. 60]. Поступово М. Погодін намагався залучити до друку в журналі «Москвитянин» праці галицьких дослідників. Так, на його запрошення відгукнувся І. Вагилевич і передав деякі свої праці. З його листа до М. Погодіна від 27 травня (9 червня) 1843 р. дізнаємося, що це були статті з історії та етнографії, передані І. Вагилевичем І. Срезневському, коли той перебував у Галичині [45, с. 242].

У першій частині журналу «Москвитянин» 1841 р. М. Погодін у розділі «Славянские новости» розмістив інформацію про наукові дослідження І. Вагилевича та їх оцінку [16, с. 197]. Зокрема, на сторінках журналу йшлося про те, що І. Вагилевич зібрав достатньо матеріалів про слов'янську демонологію, досліджував археологічні залишки давні печер на Прикарпатті, а тепер працює над збіркою народних колядок, які збирав по всій території Галичини [3, с. 10]. Наприкінці статті подаються слова самого І. Вагилевича з високою оцінкою українських народних пісень: «Ото душа жизни наших предків, збережена під горами Карпатськими» [16, с. 198]. Ще одне дослідження І. Вагилевича знаходимо в третій частині часопису «Москвитянин» за 1841 р. Це була велика стаття, в якій І. Вагилевич досліджував польську літературу в Галичині, а до кожного твору подавав власну характеристику [16, с. 198].

Щоб підтримати своїх нових друзів, М. Погодін публікував не тільки дослідження галицьких науковців у московських виданнях, таких як «Москвитянин», «Московский наблюдатель», але й вміщував на сторінках журналів уривки їхніх листів, що давало змогу читачам у Російській імперії детальніше ознайомитися з Галичиною [48, с. 95]. Водночас російський дослідник просив вміщувати свої листи, де йшлося про стан російської науки і літератури, у львівських часописах. Так, уривки з листів М. Погодіна були опубліковані в 1836 р. І. Вагилевичем у № 38 львівського журналу «Rozmaitości» польською мовою. У дещо скороченому варіанті ця інформація вдруге друкувалася в № 41 за 1838 р. в цьому ж часописі [16, с. 198].

Після 1841 р. у журналі «Москвитянин» листи та матеріали І. Вагилевича, наскільки відомо, не публікувалися. Спілкування українського дослідника з М. Погодіним набуває деякою мірою офіційного характеру та поступово йде до свого завершення. Восени 1843 р. І. Вагилевич надіслав до Москви свою збірку народних колядок, які записував протягом 1837–1840 рр. по всій Галичині, з проханням до М. Погодіна надрукувати її. Однак М. Погодін не спішив публікувати народні скарби галицьких русинів. Тоді в 1845 р. І. Вагилевич наважується нагадати йому про фольклорну збірку, зазначивши, що якщо він не хоче друкувати, то нехай відправить рукопис до польського історика В. Мацейовського, але на свій лист так і не отримав відповіді [3, с. 10]. Можливо, М. Погодін не хотів публікувати матеріали через слова Д. Зубрицького, що І. Вагилевич перебуває «у підозрі уряду» [16, с. 199]. Тільки завдяки діям українського літературознавця М. Шалати через майже 150 років народні пісні, зібрані І. Вагилевичем, були опубліковані в 1983 р. у збірнику «Народні пісні в записах Івана Вагилевича» [29, с. 196].

Останній лист І. Вагилевич надіслав до М. Погодіна в серпні 1846 р. У листі дослідник писав, що дізнався про вільну посаду професора словесності у Варшаві та Петербурзі, але для отримання такої бажаної вакансії йому потрібна рекомендація від російського історика [8, с. 651]. І. Вагилевич зазначив, що уже «через десять літ» звертається до М. Погодіна з таким

проханням, адже вважає його єдиним «на Русі близьким знакомим» [8, с. 651]. Проте московський професор проігнорував прохання І. Вагилевича. Мабуть, за всі роки спілкування М. Погодін зрозумів, що І. Вагилевич як дослідник та письменник, постійно виступаючи проти національного та соціального гноблення галицьких русинів, є далеким від російської ідеології «офіційної народності». Тому за таку людину ідеолог великодержавної теорії М. Погодін не міг поручитися, що і зробив. Через ідейну еволюцію І. Вагилевича та його поступове зближення з польським табором в 1848 р. наукові контакти з М. Погодіним розірвалися [47, с. 61].

Незважаючи на своє негативне ставлення до царизму, І. Вагилевич прагнув мати добрі стосунки з російськими науковцями. Крім М. Погодіна, І. Вагилевич знав російського фольклориста та етнографа П. Кірієвського. Зокрема, надіслав йому свої «кілька десятків колядних пісень», які записав під час мандрів прикарпатськими селами в 30–40-х рр. XIX ст. [16, с. 200]. Після знайомства з таким цінним матеріалом П. Кірієвський відправив листа І. Вагилевичу, де залишив позитивну оцінку колядкам. З великою повагою І. Вагилевич ставився до діяльності російського філолога О. Востокова. Так, працюючи над власною граматику української мови, за основу він обрав граматики М. Греча та О. Востокова. Опублікувавши власну граматику в 1845 р., І. Вагилевич вирішив зразу написати про це О. Востокову: «Издав «Граматику малорусского языка», я долгом считал себе Вам М. Г. поклонить ее, как первенствующему словенскому филологу; ибо Вы один только мой труд можете справедливо оценить» [16, с. 200].

Таким чином, І. Вагилевич підтримував зв'язки не лише з наддніпрянсько-українськими, а й з російськими науковцями та літераторами, які давали галицькому досліднику поради, допомагали з пошуком наукової інформації. Найбільше І. Вагилевич спілкувався з російським професором історії М. Погодіним, філологом О. Востоковим та деякими ін. У своїх листах дослідники писали виключно про науку і літературу, але, як правило, відкрито не розкривали своїх ідейних переконань.

Взаємовідносини з російськими діячами дозволили молодому галицькому досліднику розширити свої знання та познайомитися з науковими і літературними здобутками М. Погодіна, М. Карамзіна та ін. За сприянням професора Московського університету М. Погодіна народознавчі дослідження І. Вагилевича друкувалися на сторінках російських журналів «Москвитянин» та «Московский наблюдатель». Це сприяло популяризації постаті І. Вагилевича та його наукового доробку серед російських читачів як одного з чільних представників українського національного відродження в Галичині.

РОЗДІЛ 3. Взаємовідносини з лідерами національно-культурного руху західних слов'ян

3.1 Співробітництво з польськими дослідниками

Діячі «Руської трійці» не лише добре розуміли, але й на собі відчували безправ'я рідного народу, невинну асиміляцію і все життя настійливо шукали методи, спрямовані на покращення їхнього становища. Вони щиро вірили, що настане час, коли всі слов'янські народи будуть вільні. Відомий український письменник і громадський діяч, націолог І. Франко писав, що фольклорно-літературний альманах «Русалка Дністровая» 1837 р. виразно засвідчив «далекий, ясний образ свободної всеслов'янської федерації в освіті і спільній роботі політичній ... правда, невиразно, як на наш час, але аж надто виразно, надто сміло на тодішній» [16, с. 172, 173].

Одним із способів для досягнення поставленої мети «трійчани» вважали взаємодію всіх слов'янських народів, що були поневолені абсолютистським режимом. Так, І. Вагилевич, як і його товариші, встановив протягом 30–60-х рр. XIX ст. взаємини з представниками польської, чеської і словацької науки. Будувалися такі стосунки завдяки великому бажанню всебічно дослідити процес становлення та розвитку слов'янства, показати світові його наукові та культурні досягнення та цим допомогти подальшому прогресові своїх власних народів, що перебували під владою Австрійської імперії.

У 30-х рр. XIX ст. під час навчання у Львівському університеті І. Вагилевич зацікавився діяльністю львівських письменників польського походження, що гуртувалися навколо Інституту Оссолінських. Серед них були А. Бельовський, Л. Семенський, Ж. Паулі, брати Борковські та ін. [16, с. 174]. І. Вагилевич знав про наукові дослідження кожного з них і хотів особисто познайомитися з передовими польськими діячами, з надією на майбутню співпрацю. І. Франко зауважував, що таке палке бажання галицьких русинів-українців до співробітництва з польськими письменниками та науковцями

обумовлювалося тим, що тривале «історичне минуле зв'язало обидва народи численними вузлами» [16, с. 173, 174].

До цього слід додати, що учасники «Руської трійці» брали активну участь у виданні польської преси. Так, у львівському журналі «Rozmaitości» І. Вагилевич надрукував переклади матеріалів, надісланих з Росії М. Погодіним, щоб ознайомити галицьку громадськість із науковими та літературними здобутками російських діячів [45, с. 242]. Ряд своїх історичних праць, що стосувалися історії Древньої Русі, І. Вагилевич опублікував у варшавській газеті «Денница» («Jutrzenka»), видавцем якої був П. Дубровський [16, с. 174].

Особливе місце в польських зв'язках І. Вагилевича займає історик Август Бельовський. Дослідників до співпраці та дружніх відносин постійно підштовхували об'єктивні життєві обставини. Народилися вони на відстані 35 км один від одного, І. Вагилевич – у прикарпатському селі Ясень, а А. Бельовський – у селі Креховичі Стрийського округу (тепер – Калуський район). Пізніше разом навчалися у Львівському університеті. У 1829 р. А. Бельовський вступив на правничий факультет, а І. Вагилевич, продовжуючи родинну традицію, пішов здобувати теологічну освіту [24, с. 13]. У стінах університету відбувається їхнє знайомство та поступове зближення. Найчастіше обидва історики зустрічалися в бібліотеці Оссолінеуму, відкритій в 1832 р., що містила велику кількість рукописів та стародавніх книг [17, с. 172].

Першим проявом співпраці І. Вагилевича та А. Бельовського був переклад літературного твору «Слово о полку Ігоревім». Давньоруську пам'ятку дослідники опрацьовували окремо, але допомагали один одному із перекладом тексту. Зокрема, І. Вагилевич консультував А. Бельовського, щодо мовних особливостей твору, тоді як той практично не володів давньоруською мовою. Я. Головацький пізніше писав, що «несмотря на то что Белевский переводил «Слово о полку Игореве» и народные малорусские песни, он плохо знал по русски и, хотя был рожден в восточной Галичине, но, живя постоянно в городе и вращаясь в польском обществе с трудом мог даже изъясняться на

русском наречии» [17, с. 172]. Незважаючи на всі складнощі перекладацької роботи, обидва дослідники доклали всіх зусиль, щоб закінчити свою працю. Переклад «Слова о полку Ігоревім» польською мовою А. Бельовський завершив у 1833 р., а І. Вагилевич – у 1836 р. [39, с. 102]. Героїчна поема справила неабияке враження на молодого І. Вагилевича, який писав, що «Слово» – одна з найважливіших пам'яток староруської літератури, серед писемної спадщини Київської Русі займає перше місце» [67, с. 296].

Ще одним спільним проектом І. Вагилевича та А. Бельовського, виконаним у бібліотечних стінах Оссолінеуму, був переклад літописного зведення «Повість минулих літ». І. Вагилевич почав досліджувати «Повість минулих літ» ще в другій половині 1830-х рр., саме тоді здійснив переклад літопису українською мовою до подій 1095 р. Пізніше, об'єднавши свої зусилля з А. Бельовським, почав працювати над перекладом пам'ятки на польську мову. Разом дослідники дійшли до 1113 р. і завершили перекладацьку роботу в 1840 р. [17, с. 175]. У 1864 р. вони вирішили переробити польський переклад, виправили деякі неточності, додали пояснення й опублікували дослідження під назвою «Літопис Нестора» у збірнику «Monumenta Poloniae Historica – Pomniki Dziejowe Polski» («Пам'ятки історії Польщі») [24, с. 81].

Після публікації перекладу точилися гострі суперечки серед польських дослідників щодо кількості виконаної роботи І. Вагилевичем. А. Бельовський зазначив, що І. Вагилевич як відомий фахівець слов'янських мов у процесі роботи допомагав йому з перекладом та описом тексту. Вказав і на те, що всі спірні питання, що виникали під час публікації історичного твору, вони вирішували разом [17, с. 175]. Колишній учасник «Руської трійці» Я. Головацький писав, що І. Вагилевич сам здійснив переклад літопису польською мовою, а «подъ его диктовку, такъ сказать, Бѣлевскій издалъ свои (?) коментаріи к Monumenta Poloniae» [11, с. 466]. Український філолог О. Купчинський, здійснивши аналіз літопису в перекладах 1840 р. і 1864 р., відзначає, що основну роботу при перекладі літопису здійснив І. Вагилевич,

однак це не применшує заслуг А. Бельовського, який здійснив декілька уточнень та виправлень [17, с. 175].

Спільна діяльність І. Вагилевича та А. Бельовського над перекладом літописної пам'ятки була відзначена і схвальними відгуками. Так, похвалив дослідників білорусько-польський історик та етнограф Адам Кіркор, відзначивши їх всебічне опрацювання «Повісті минулих літ». Наддніпрянський фольклорист М. Максимович у листі від 31 грудня 1867 р. до російського професора М. Погодіна писав про досить клопітку роботу І. Вагилевича над перекладом, зазначивши що «як прекрасно виданий весь Несторів літопис за Іпатіївським списком, з польським перекладом поруч ...» [24, с. 83]. Український письменник польського походження Павлин Свенціцький провів філологічне дослідження перекладу, вказав на його історичну відповідність і додав декілька доречних поправок. Пізніше він виконав український переклад «Повісті минулих літ», взявши за основу видання І. Вагилевича та А. Бельовського, й опублікував його в 1866–1867 рр. у львівському журналі «Siolo» [39, с. 103]. Сам І. Вагилевич вважав «Повість минулих літ» визначною історичною пам'яткою і вірив, що «Труд отой буде обще-словенський» [16, с. 176].

У 1854 р. А. Бельовський запросив І. Вагилевича взяти участь у редакторських правках «Словника польської мови», автором якого був польський філолог і славіст Самуїл Лінде. Учений працював над доповненням тексту та виправленням помилок протягом 1854–1860 рр. Це була дуже клопітка робота, яка вимагала багато часу та знань. Крім І. Вагилевича, над словником працювали такі відомі дослідники, як Я. Залуський, Д. Зубрицький, К. Шайноха, С. Пшиленцький та Ф. Лобеський [17, с. 177]. Однак, як вказує український мовознавець Йосип Дзендзелівський, більшу частину роботи зробив сам І. Вагилевич, додавши у словник приблизно 1240 редакторських вставок [17, с. 177]. А. Бельовський також писав, що вони не змогли б закінчити клопітку редакторську роботу словника С. Лінде, «якби не самовіддана допомога п. Івана Вагилевича, який, взявши на себе за дуже

невелику плату частину виснажливої коректури, підтримує нас також через саме замилювання до науки своїми обширними філологічними знаннями» [24, с. 34].

Робота у Львівському міському архіві та наукові дослідження в Оссолінеумі так захопили І. Вагилевича, що негативно вплинули на його здоров'я. Після тривалого захворювання легень 10 травня 1866 р. він помер. Усі його рукописні дослідження перейшли до А. Бельовського. Товариші І. Вагилевича підтримали це рішення, вважаючи, що з огляду на те, що вони довгий час працювали разом, саме А. Бельовський зможе упорядкувати та підготувати до друку ці праці [17, с. 179].

У 1828 р. І. Вагилевич познайомився з молодим польським поетом Януарієм Позняком, який навчався у Львівському університеті на факультеті філософії. Він знав Гомерову «Іліаду» та «Одісею», добре писав польською та «руською», тобто українською мовою. Щоб покращити свою грамоту, Я. Позняк брав уроки письма у І. Вагилевича, і той з часом «навчив його кирилиці і гражданки» [27, с. 33]. У 1831 р. І. Вагилевич вперше зустрівся з Вінцентом Полем, якого І. Франко зараховує до передових польських поетів, праці яких «створять інтересний причинок до історії освіти й духовного життя Східної Галичини» [27, с. 33]. Під впливом І. Вагилевича Я. Позняк і В. Поль прочитали збірку народних сербських пісень Вука Караджича, які «запалили уяву Поля, навели на дорогу створення пісень народних і збирання їх» [27, с. 33, 34]. І. Вагилевич спілкувався з В. Полем і пізніше, у 40-х рр. ХІХ ст. Так, у своєму листі від 8 листопада 1843 р. до московського професора М. Погодіна він писав, що одержав від польського письменника В. Поля збірку колядок Саноцького повіту [8, с. 646].

На початку 1830-х рр. І. Вагилевич у Львові зустрічався з польським літератором та істориком К. Войціцьким, який був великим поціновувачем української народної культури. У науковій спадщині обох дослідників є розгорнуте дослідження про автохтонне населення Карпат – гуцулів [16, с. 176]. Стаття І. Вагилевича «Гуцули, мешканці східної частини Карпат» була

опублікована в 1838–1839 рр. в чеському журналі «Časopis Českého Museum» («Часопис Чеського музею») [29, с. 110]. К. Войціцький високо оцінив наукову розвідку І. Вагилевича, зазначивши, що вона написана «з великим знанням справи, наукового і ґрунтового» [16, с. 176]. Стаття К. Войціцького суттєво відрізнялася від нарису І. Вагилевича. Так, польський дослідник змальовував О. Довбуша романтичним грабіжником, тоді як І. Вагилевич вказував, що опришки і О. Довбуш – реалістичні особи, селяни та народні месники, які втомилися терпіти національне гноблення [29, с. 111].

Неабиякий вплив на наукову діяльність І. Вагилевича справив польський дослідник та письменник Юзеф Дунін-Борковський, з яким він познайомився у Львові наприкінці 30-х рр. ХІХ ст. Вони обидва цікавилися історією слов'ян, полюбили досліджувати культуру слов'янської старовини, що стало основою їх зближення. Після встановлення теплих та дружніх взаємин між дослідниками І. Вагилевич одержав право називати Ю. Дуніна-Борковського своїм другом [16, с. 177].

У першій половині 1840-х рр. І. Вагилевич вступив до літературного гуртка, очолюваного Юзефом Дуніним-Борковським. Серед найвідоміших учасників гуртка був також давній знайомий І. Вагилевича А. Бельовський. Гурток розпочав свою діяльність з поетичної творчості, пізніше учасники розширили ареал своїх зацікавлень і почали займатися етнографічними, філологічними та історичними розвідками [17, с. 172]. Колишній учасник «Руської трійці» Я. Головацький висловив незадоволення щодо перебування І. Вагилевича серед передових польських діячів. Він вважав, що І. Вагилевича «тішила увага з боку вищих кіл галицької столиці, він «проковтнув приманку» в лиці шляхетних вродливих польських жінок і остаточно відійшов від справи відстоювання національної ідеї власного народу» [51, с. 344].

На думку Я. Головацького, Юзеф (Осип) Дунін-Борковський – безчесна людина, а його гурток, до якого вступив І. Вагилевич, є скупченням «справжніх» польських шовіністів. «Граф Осип Борковський, – писав на схилі віку Я. Головацький, – один із передових львівських літераторів того часу, взяв

Вагилевича до себе як компаньйона, дав йому у себе квартиру, стіл, прислугу і все удержанє, велів пошити йому модну елегантну одєжу, дозволив говорити до себе «ти», водив його в театр, на балі, на літературні вечірки, в аристократичні товариства, рекомендував його вченим, місцевим і приїзdnим, як свого друга та чоловіка незвичайно талановитого... Борковський настроїв усіх своїх знайомих ... так, що він ні від кого не почув слова правди. У всіх товариствах ним забавлялися як блазнем» [11, с. 459, 460]. Це твердження є надто категоричним і впливає з тодішніх москвофільських поглядів Я. Головацького.

У свою чергу, І. Франко, здійснивши аналіз різних документів, про товариство Ю. Дуніна-Борковського писав: «Се був круг переважно молодих людей, пройнятих пропагандою демократичних поглядів, ідеями збратання народностей і вирівняння соціальних контрастів» [51, с. 335]. Справді, в цей період І. Вагилевич вже був добре відомим науковцем, який не тільки комфортно почувався серед польської інтелігенції, а й намагався активно співпрацювати з ними у сфері науки та літератури. Сьогодні таке добре ставлення українського діяча до поляків нікого не дивує, але на той час галицько-українська еліта в абсолютній більшості відвернулася від І. Вагилевича, і почала звинувачувати його в прихильності до Польщі, особливо під час і після революційної «весни народів» 1848–1849 рр.

Інтелектуальні уподобання єднали І. Вагилевича з варшавським юристом та істориком слов'янського права Вацлавом Мацейовським. У 1838 р. В. Мацейовський відвідав Львів, де познайомився з Я. Головацьким. Пізніше обидва дослідники продовжили своє спілкування вже за допомогою листів, де інформували один одного про стан науково-літературного життя Галичини та Росії [16, с. 178]. Ймовірно, дізнавшись про їхнє листування, І. Вагилевич вирішив і сам познайомитися з В. Мацейовським.

У листі від 8 серпня 1846 р. до М. Погодіна знаходимо відомості, що В. Мацейовський допомагав І. Вагилевичу знайти посаду професора слов'янських мов у Варшаві або Петербурзі [8, с. 650]. Для цього В.

Мацейовський надіслав прохання І. Вагилевича до міністра внутрішніх справ Царства Польського А. Стороженка, а той, у свою чергу, звернувся до одного з помічників куратора Київського навчального округу М. Юзефовича [27, с. 34]. А. Стороженко писав про дослідника з Галичини, якого добре знає В. Мацейовський, і попросив М. Юзефовича посприяти йому в отриманні посади професора. М. Юзефович надіслав 5 грудня 1847 р. та 31 липня 1848 р. листи до А. Стороженка, в якому йшлося про розгляд справи І. Вагилевича генерал-губернатором Д. Бібіковим, який вирішив відмовити йому в прийнятті на роботу [27, с. 35].

І. Вагилевич у листі до В. Мацейовського від 19 вересня 1847 р. писав про свої історичні та філологічні дослідження, прямо зазначив, що в Галичині дуже важко дістати потрібну літературу, що значно ускладнює наукову роботу. Наприкінці листа писав про те, що вже втомився тримати усі свої праці в рукописі, не маючи змоги їх надрукувати через заборону митрополита М. Левицького [16, с. 178]. Заборону від митрополита І. Вагилевич отримав 28 вересня 1845 р. після канонічного процесу у Львові, який дозволив йому висвячуватися на священника. Під тиском церковного керівництва І. Вагилевич дав письмове зобов'язання, що нічого не буде друкувати як у Галичині, так і за її межами. Перестороги вищої ієрархії ГКЦ пояснювалися побоюванням продовження І. Вагилевичем діяльності, спрямованої на введення народнорозмовної мови в літературу галицьких русинів-українців, що вважалася нібито шкідливою через наявність вже готової, кодифікованої церковнослов'янської мови [24, с. 24].

У 1850-х рр. відбулося знайомство І. Вагилевича та польського літератора Я. Захаріясевича, який в пошуках матеріалів про повстання Мухи звернувся до молодого дослідника. Я. Захаріясевич відвідав помешкання І. Вагилевича десь у 1851–1855 рр. і залишив нам його докладний опис: «Двері були без замка, взагалі без жодного приладу для відкривання. Після довгих оглядин я натиснув на спорохнявілі дошки, які з прикрим тріском відчинилися. Вражаючий вид злиденності постав передо мною. Не переступаючи порогу,

швидко запитую про помешкання Вагилевича. Але ж яке було моє здивування, коли із білого столика з трьома ніжками піднеслася якась зігнута бліда постать у довгому, немилосердно обдертому халаті, і запевнила мене, що бажаного літератора бачу власне перед собою. Кілька хвилин минуло, поки я зумів заспокоїтися. Серце моє стискалося від болю [...] Охолонувши, став спокійніше розглядатися по кімнатці бідного історика. Була то властиво маленька кухня [...], комин [...] розвалений, купа [...] перепалених цегол і рештки полонаних залізних плит [...] На тій руїні колишньої печі сьогоднішній мешканець поклав довгу дошку [...], другий кінець якої підтримував під вікном стовп, складений із старих цеглин. На цій дошці від одної стіни до другої лежали стоси синього паперу, списаного дрібним почерком. Були то праці довгих безсонних ночей убогого історика, єдиний наслідок його дотогочасного життя» [24, с. 33].

Особистість І. Вагилевича, після короткої зустрічі, справила неабияке враження на Я. Захаріясевича. Він відзначив інтелект І. Вагилевича та його відданість роботі, але найбільше польський письменник зацікавився ним з психологічної точки зору. Я. Захаріясевич вирішив написати повість про справжнього «героя наших часів». І в 1855 р. вийшла друком праця, присвячена І. Вагилевичу, під назвою «Учений». У повісті автор із засудженням змальовує шляхту та її закоренілі звички, водночас прославляється простий народ, який живе без спадкового майна та титулів, а тільки завдяки своїй власній праці. Проте, в цьому фантастично-літературному творі досить важкого впізнати головного героя, прототипом якого був І. Вагилевич, адже тільки деякі уривки твору демонструють нам правдиві риси галицького дослідника. Зокрема, це напрями його літературних творів, захоплення наукою та велика самопожертва собою заради інших [24, с. 7]. Повість «Учений» була фактом поваги польського літератора Я. Захаріясевича до І. Вагилевича.

Таким чином, науково-культурні взаємини І. Вагилевича з передовими польськими дослідниками ХІХ ст., які він встановив протягом 1830–1860-х

рр., позитивно вплинули на розвиток як української, так і польської науки. Їхня співпраця сприяла взаємозбагаченню наукової діяльності та внесла неабиякий внесок у взаємозближення обох народів. Так, у співпраці з істориком та письменником А. Бельовським І. Вагилевич переклав польською мовою «Повість минулих літ», літературну пам'ятку «Слово о полку Ігоревім» та ін. Знайомство з графом Ю. Дуніним-Борковським дозволило І. Вагилевичу увійти до його товариства, що об'єднувало молодих людей, пройнятих ідеями збирання народних старожитностей. За науковою інформацією щодо українських жителів Карпат до І. Вагилевича зверталися Я. Захаріяевич, К. Войціцький та ін.

Незважаючи на всі позитивні моменти, у спілкуванні І. Вагилевича з польськими науковцями були й негативні сторони. Тогочасна українська інтелігенція в абсолютній більшості через його зближення з польськими діячами у сфері науки, культури і політики звинувачувала молодого дослідника в полонофільстві. Очевидно, існувала думка, що він, як і польські діячі, вважав історичну Галичину невід'ємною частиною Польщі. Однак на практиці І. Вагилевич, як й інші діячі «Руської трійці», послідовно виступав за окремішність руського, «малоруського», тобто українського народу, від польського та російського («великоруського»), які мають право на свою територію, мову та культуру.

3.2 Кооперація з чеськими і словацькими діячами

У 30–40-х рр. XIX ст. на всій території Австрійської імперії відбулося пробудження слов'янських народів, характерними рисами якого стало зростання інтересу до дослідження мови, історії, культури та етнічної приналежності. Саме тоді на арені української історії з'явилися молоді студенти – М. Шашкевич, Я. Головацький та І. Вагилевич. Їхній просвітницький гурток «Руська трійця» першим на західноукраїнських землях проголосив ідею слов'янської єдності та дружби. Вони намагалися розбудити національну свідомість серед значною мірою полонізованої інтелігенції Східної Галичини та закликати до подальшого «пробудження» власного народу, як це робили, для прикладу, чехи та словаки. У передмові до альманаху «Русалка Дністровая» молоді патріоти писали: «Судило нам ся посліднім бути. Бо коли другі слов'яни верха ся дохаплюють і єсли не вже, то небавком побратаються з повним ясним сонцем, нам на долині в густій студеній мряці гибіти» [4, с. 3].

І. Вагилевич, як й інші дослідники, поважав чеських і словацьких будителів за їхні наукові та літературні досягнення, а також за тверду позицію як поборників національного визволення. Аналіз документів свідчить про дружні відносини та співробітництво І. Вагилевича з П. Шафариком, Я. Колларом, К. Запом, Я.-П. Коубеком та ін. [25, с. 574]. У свою чергу, чеські та словацькі будителі ставилися до І. Вагилевича як до рівного, вважали експертом у вивченні «руської», тобто української мови і літератури, етнографії, фольклору рідного народу та історії. Це були справжні партнерські стосунки, де не було місця ігноруванням прохань чи односторонній допомозі, а йшлося виключно про взаємодопомогу.

Неабиякий вплив на наукову діяльність І. Вагилевича справив відомий словацький та чеський історик і філолог П. Шафарик, який ще в своїх ранніх працях проявляв інтерес до українського народу. Багатолітній дослідник чесько-українських відносин періоду національного відродження В. Гостічка вказував, що П. Шафарик «відвів українцям визначне місце, яке їм по праву

належить серед інших слов'янських народів» [16, с. 180]. Переписка між І. Вагилевичем та П. Шафариком, що розпочалася в 1836 р. і тривала до 1841 р., була викликана насамперед інтересом до досліджень слов'янської давнини. Зокрема, відомі сім листів, адресованих П. Шафаріку, але, на жаль, усі його листи до І. Вагилевича досі не знайдено. Відомо, що один із них було вилучено в І. Вагилевича в 1837 р. під час слідства щодо публікації літературного альманаху «Русалка Дністровая» [22, с. 14].

До знайомства з П. Шафариком І. Вагилевича якоюсь мірою підштовхував російський історик М. Погодін. У своєму листі від 27 травня (8 червня) 1836 р. він писав молодому галицькому досліднику, щоб той надіслав П. Шафаріку свої відомості про мову та літературу в Галичині [22, с. 14]. І. Вагилевич так і вчинив, про що свідчить його лист до московського професора від 22 жовтня 1836 р. «Пак, як Ви веліли, я розписав був лист до г. Шафарика, – писав І. Вагилевич, – і в сих днях получив-єм від нього преприязну відповідь» [5, с. 192]. Звичайно, потрібно розуміти, що ці відносини між двома слов'янськими діячами не склалися б тільки завдяки зовнішньому впливові. Вони ґрунтувалися на основі спільних наукових та громадських інтересів.

Свій перший лист до П. Шафарика І. Вагилевич надіслав 3 жовтня 1836 р., в якому, посилаючись на давні стосунки українського, чеського і словацького народів, відкрито писав, що вони «також і наші внучі серця в'яже іскренною щирою дружбою» [1, с. 77]. Далі у вигляді своєрідної хроніки дослідник розповів про своє наукове життя. Зокрема, згадав свій переклад на українську мову «Слова о полку Ігоревім», «Краледворський рукопис» та ряд філологічних праць. Розмірковуючи про стан рідної мови в Галичині, І. Вагилевич зазначав, що «наш язык, довго сказаний на забуття і зневагу, воскресне необтинаний і некалений в ряді своїх братніх нарід, як в старині, буде гомоніти велично» [1, с. 78]. Далі подав свої зауваження щодо перших граматик «руської» мови Й. Левицького і М. Лучкая, що були написані, на його думку, не мовою, широко відомою в народі, а однією церковщиною. Для того, щоб П. Шафарик краще познайомився з «руською», тобто українською мовою,

І. Вагилевич наприкінці листа залишає розгорнуту характеристику її окремих говірок та діалектів [22, с. 15].

У наступному листі від 2 квітня 1837 р. І. Вагилевич писав, що хоче, як і П. Шафарик, досліджувати минуле і теперішнє своєї Батьківщини, бо «нічого ніт приятнішого, токмо ізслідування домашньої давнини, заспіль з істверджуванням теперішності» [1, с. 83]. Детально розписав гідроніми з Північно-Східної Бойківщини, водночас залишив відомості про свої плани щодо дослідження давніх печер на Прикарпатті та граматики «руської» мови. «Тяжко, бо скільки писателів, то, мере, стільки й різних правописів, – зауважив у листі І. Вагилевич, – стільки неточності в сих правописаннях ...» [5, с. 202]. Пізніше відомостями з листа скористався П. Шафарик, що можна прослідкувати, зокрема, в його статті «O zemi jmenowane Wojku», в якій зазначив, що «змістовними і вірними матеріалами як о тих бойках, так і про інше населення Галичини зобов'язаний Далібору Івану Вагилевичу, якому і складає подяку» [16, с. 182]. Стаття П. Шафарика справила неабияке враження на молодого І. Вагилевича та підштовхнула його до подальших досліджень прикарпатських бойків, що сприяло написанню розгорнутої статті, опублікованої в чеському журналі в 1841 р. [29, с. 111].

Як відомо, листи П. Шафарика до українського дослідника не збереглися, але з відповідей самого І. Вагилевича можна дізнатися про його поради та прохання. Так, у листі від 7 жовтня 1838 р., на пропозицію П. Шафарика, І. Вагилевич надсилає йому декілька міфологічних пісень. Ймовірно, саме П. Шафарик підштовхнув колишнього діяча «Руської трійці» до досліджень слов'янської демонології. Протягом 40-х рр. ХІХ ст. з-під пера І. Вагилевича виходять такі праці, як «Нариси з демонографії», «Слов'янська демонологія», «Народні легенди із слов'янської демонології» [24, с. 120]. Із цим же листом галичанин відправив П. Шафарикові записи народних колядок і щедрівок, які записував сам з уст старожилів на Прикарпатті, додавши власну класифікацію пісень. Зокрема, І. Вагилевич зазначив: «Пісні святочнії празника коляди діляться на чотири діла: 1) Для господаря; 2) Для господині;

3) Для молодця; 4) Для дівки. К тому приходять припіви благословенія колядників, обичні на кінці» [60, с. 23].

У своєму четвертому листі до славіста П. Шафарика від 19 лютого 1839 р. І. Вагилевич, відповідаючи на його запитання, детально розписує інформацію про мовне та етнічне розмежування українського народу з польським на заході та румунським – на південному заході [60, с. 25]. Отримавши лист, П. Шафарик не поділяв думки І. Вагилевича щодо розмежування територій між українським та румунським населенням, оскільки вона не збігалася з лінією на поширеній тоді карті Галичини і Буковини. Тому, щоб підтвердити свої тези, І. Вагилевич 16 березня 1839 р. написав ще одного листа. Посилаючись на різні документальні джерела та власні спостереження, він ще раз наголошує, що на території Буковини руський, тобто український народ є автохтонним. Щоб підсилити власну думку, І. Вагилевич надсилає П. Шафарикові етнографічну карту, на якій позначено розселення бойків, гуцулів і лемків, водночас виокремлено Поділля, Волинь та Полісся [60, с. 27].

У 1842 р. П. Шафарик опублікував свою відому працю «Slowanský národopis» («Слов'янський народопис») [16, с. 184]. І. Срезневський і О. Бодянський допомагали йому у висвітленні питань національного руху, що стосувалися Наддніпрянської України, тоді як І. Вагилевич та Я. Головацький виконували роль фактично співавторів П. Шафарика в тій частині, що стосувалася Галичини. Переглядаючи «Slowanský národopis», можна з упевненістю сказати, що матеріали листів І. Вагилевича від 19 лютого і 16 березня 1839 р. в дещо зміненому вигляді та перекладені на чеську мову було вміщено у книзі П. Шафарика [60, с. 30]. Останній у своєму дослідженні прийняв твердження І. Вагилевича щодо українських етнічних кордонів на території Буковини. Крім цього, у «Слов'янському народописі» була вміщена одна народна колядка, яку І. Вагилевич надіслав П. Шафарикові. «Повні краси ці простонародні, чисті, вільні квіти, – із захопленням писав П. Шафарик про колядки, – вони мені такі ж милі, як і дорогоцінні перли» [16, с. 184].

22 лютого 1839 р. І. Вагилевич надіслав П. Шафарикові свої фольклорні матеріали. Зокрема, одну пісню процитував відразу в листі й попросив, якщо є щось схоже серед чеських колядок, надіслати йому в Галичину. І. Вагилевич неодноразово звертався з проханням надіслати йому чеські та словацькі колядки, бо планував написати загальнослов'янське дослідження про свято Коляди [60, с. 29]. Останній з відомих листів І. Вагилевича до П. Шафарика датується 5 січня 1841 р. У ньому галицький дослідник коротко повідомляв про свої мандрівки по території Наддністрянщини та Підгір'ю, де записав декілька народних пісень. Водночас він повідомив про свою археологічну знахідку – давній меч, який «найдений в ріці Полтві при усті в Буг, з двома чертами рунічеськими, золотом написаними» [5, с. 204].

Завдяки І. Вагилевичу сам П. Шафарик, як і його близьке оточення, могли ближче познайомитися з діяльністю вчених та літераторів у Галичині. І. Вагилевич ділився інформацією не тільки про власні наукові здобутки, а й із захопленням розповідав про дослідження своїх співвітчизників. Зокрема, писав про етнографічно-фольклористичну діяльність Я. Головацького, Г. Ількевича, М. Верещинського, історичні розвідки Д. Зубрицького, філологічні дослідження Й. Левицького, М. Лучкая та ін. [22, с. 17]. Завдяки листам, які П. Шафарик отримував від своїх друзів русинів-українців, він міг дати більш вичерпну характеристику українського народу, його мови та культури. Для прикладу, в одному з розділів книги П. Шафарика «Слов'янський народопис» європейські читачі могли познайомитися з передовими українськими письменниками та дослідниками, серед яких були як наддніпрянські – М. Максимович, І. Срезневський, Г. Квітка-Основ'яненко та ін., так і галицькі – І. Вагилевич, М. Шашкевич, Я. Головацький, Г. Ількевич та ін. [16, с. 185].

Крім того, в редактованому П. Шафариком журналі «Časopis Českého Museum» («Часопис Чеського музею») вміщувалася інформація про національне відродження в Галичині. Зокрема, в 1838 р. на сторінках часопису були надруковані обширні замітки про літературну та наукову діяльність М. Шашкевича та І. Вагилевича [16, с. 181]. Завдяки П. Шафаріку празький

журнал став одним із головних друкованих видань, де було надруковано багато праць діячів «Руської трійці» чеською мовою. Серед дослідників побутує думка, що наукові статті І. Вагилевича, ймовірно, перекладав сам П. Шафарик. Так, чеські дослідники К. Пауль та Й. Горак стверджують, що розвідку І. Вагилевича «Rozhorecke Geskyne» з польської мови переклав П. Шафарик. Вони пояснюють це тим, що до статті І. Вагилевича додавалася післямова, в якій П. Шафарик дав коротку характеристику опублікованого твору й запевняв читачів, що доклав усіх зусиль, щоб передати її зміст [27, с. 36].

Праця І. Вагилевича про давні печери біля села Розгірче (тепер – Стрийського району на Львівщині) була опублікована в «Časopis Českého Museum» 1838 р. У статті подавався розгорнутий опис місцевості з мікротопонімами, які вдалося записати від місцевих жителів. Мають вартість і описи архітектурних споруд з розмірами приміщень, вікон і дверей [24, с. 41]. У тому самому випуску празького журналу П. Шафарик додав невеликий коментар до дослідження І. Вагилевича. Зокрема, йшлося про високий науковий рівень статті, в якій автор, що все життя присвячує слов'янознавству, подав розгорнуті відомості архітектурних споруд.

Наприкінці 1838 р. на сторінках видання «Časopis Českého Museum» вийшла друком етнографічна праця І. Вагилевича «Гуцули, мешканці східної частини Карпат». Автор доопрацював дослідження про бойків, опубліковане в 1841 р. в тому ж чеському журналі [39, с. 110]. Оскільки І. Вагилевич народився серед бойків, він був добре знайомий з побутом, традиціями та культурою своїх краян. Українською мовою дослідження І. Вагилевича опублікував відомий дослідник Р. Кирчів під назвою «Бойки, русько-слов'янський люд у Галичині» в журналі «Жовтень» в 1978 р. [24, с. 108]. Фактичним доповненням до цих праць, що розширює уявлення про духовне життя гуцулів і бойків, було незакінчене Вагилевичеве дослідження «Слов'янська демонологія». Праця містить цікавий матеріал про народні повір'я, міфічні уявлення, підкріплені переказами з уст населення. Уривок цієї

статті було надруковано в 1840 р. в чеському часописі «Časopis Českého Museum» [24, с. 121].

Аналізуючи стосунки І. Вагилевича з П. Шафариком, можна зауважити, що це були справжні товариські стосунки, які мали не тільки наукове значення, а й суспільне, стали підвалиною для подальших взаємин українських діячів із словаками та чехами. І. Вагилевич, як правило, дослухався до думок П. Шафарика з тої чи іншої проблеми, спокійно приймав від нього критику як авторитетного дослідника, засновника наукової славістики і часом визнавав свої наукові помилки. У 1855 р. І. Вагилевич відкрито називав себе учнем словацького і чеського дослідника, а його працю «Слов'янські старожитності» в 1837 р. вважав одним із найцінніших скарбів в історії слов'ян [22, с. 22].

І. Вагилевич міг щиро висловлювати свої думки П. Шафаріку. «Але ж тяжко перед нами, – відверто писав він у листі 2 квітня 1837 р., – зі всіх сторін сум налягає – та не знаєш, як що діяти! Усюди лихо! Усюди горе!» [5, с. 200]. Приклад жертвовної праці передових слов'янських діячів викликав у галицького дослідника палке бажання працювати на благо власного народу. «Токмо най серце грижа з'їдає, – писав І. Вагилевич П. Шафаріку в тому ж листі, – байдуже! Хто наші душі зломить? А покіль живі будемо, в нашій гадці одно посяження – з котрого посяження колись розів'ється ладне народне успіяння» [5, с. 200].

Не менший вплив на наукову і літературну діяльність І. Вагилевича справив чеський та словацький поет і філософ Ян Коллар. Як справедливо зауважив І. Франко, Я. Коллар критикував абсолютистські режими та щиро співчував поневоленим слов'янським народам. Найбільш славетними творами Я. Коллара, які були відомі в Галичині, стали поема «Дочка слави», невеличкий трактат «Про літературну взаємність між слов'янськими племенами і говірками» [16, с. 187]. У поемі дослідник возвеличував героїчну боротьбу всіх слов'ян та їх найвідоміших діячів, а в трактаті виступав за зближення поневолених імперіями слов'янських народів, пропагуючи їх дружбу та взаємодопомогу.

Ймовірно, І. Вагилевич не був особисто знайомий з Я. Колларом, оскільки свідчень чи листів, які б доводили протилежне, досі не знайдено. Однак він був добре знайомий з творчістю чеського і словацького діяча. Зокрема, в листах до П. Шафарика І. Вагилевич розповідав про давні прикарпатські пам'ятки, які подібні до західнослов'янських, що згадував у своїй поемі «Дочка Слави» Я. Коллар [16, с. 188]. Також, після прочитання цієї поеми І. Вагилевич вирішив здійснити її переклад. «Дочка Слави» складається з 615 сонетів, але І. Вагилевич переклав тільки вісім з них, адже вважав, що саме вони перегукуються з тяжким становищем власного народу, пропагують національну свободу та спротив будь-якому поневоленню:

Лиш той достойний свободи,
Хто цінить свободу другого ...
Той, хто рабів закував,
Сам по душі своїй раб ... [38, с. 104].

У фольклорно-літературній збірці «Русалка Дністровая», як епіграф до розділу народних пісень, І. Вагилевич використав відомі слова словацького поета Яна Коллара «Народні пісні – найміцніша основа освіти» [16, с. 188].

Не менше значення для І. Вагилевича мали зв'язки з чеськими дослідниками та літераторами, які жили і творили в Галичині. Зокрема, як зауважив І. Франко, серед них були «особливо два світлі мужі – Зап і Коубек – заслужили собі на вдячну згадку яко приятелі і не в одному вчителі наших молодих русинів» [16, с. 189]. Чеський історик та етнограф Карел-Владислав Зап протягом 1836–1845 рр. проживав у Львові. Він досліджував проблеми слов'янознавства та був справжнім поціновувачем польської та русько-української літератури. Пробував себе у видавничій діяльності, зокрема в 1843–1844 р. видав три частини книжки «Zrcadla żywota na wýchodní Europě», що розповідає про побут та звичаї народів Європи [16, с. 190].

Водночас К. Зап був другом чеських і словацьких діячів – П. Шафарика та Я. Коллара, отримував від них листи, які були адресовані українським діячам, зокрема І. Вагилевичу [22, с. 14]. К. Зап особисто познайомився з усіма

учасниками «Руської трійці» у Львові. Йому подобалися їхні наукові та громадські цінності, знаючи про цензурні переслідування «Русалки Дністрової» та ворожість австрійської влади до «трійчан», що намагалися ввести живу народну мову в літературу, намагався їм всіляко допомагати. Так, дослідник перекладав твори І. Вагилевича на чеську мову та разом із П. Шафариком допомагав опублікувати їх у празьких виданнях [27, с. 36].

Ймовірно, саме К.-В. Зап познайомив діячів літературного гуртка «Руська трійця» із своїм другом, чеським літератором Ф. Яхімом. Є свідчення, що Франтішек Яхім був добре обізнаний з діяльністю І. Вагилевича, Я. Головацького і М. Шашкевича, а ті, в свою чергу, ставилися до нього як до свого друга [14, с. 573]. У 1842 р. Ф. Яхім опублікував у празькому журналі свою статтю «Малоруські літератори», в якій високо оцінив літературні твори галичан. Чеський дослідник допомагав І. Вагилевичу в пошуках народних слов'янських пісень, схожих до українських, для його збірки колядок [16, с. 191].

І. Вагилевич був знайомий і з чеським діячем Яном Коубеком, який жив у Львові протягом 30–40-х рр. ХІХ ст., працював домашнім вчителем та займався літературною діяльністю. Він був палким шанувальником творчості українських діячів, зокрема «Руської трійці», і намагався всіляко популяризувати їхні наукові та літературні здобутки серед чеського народу. У 1838 р. Я. Коубек опублікував у празькому журналі «*Časopis Českého Museum*» розгорнуту статтю про «Краледворський рукопис», де проаналізував його переклади на різні слов'янські мови [16, с. 192]. Серед перекладачів Я. Коубек згадав галицьких дослідників М. Шашкевича та І. Вагилевича, подав невеличку інформацію про них і додав декілька пісень з «Краледворського рукопису» в їхньому перекладі [14, с. 573].

Серед чехословацьких зв'язків І. Вагилевича окреме місце посідає поет та публіцист Карел Гавлічек-Боровський. У Галичині він проживав недовго, але все ж таки встиг познайомитися з передовими галицькими діячами і деякою мірою вплинути на їхню подальшу наукову діяльність. У 1842 р. К.

Гавлічек-Боровський їхав до Москви, де отримав посаду домашнього вчителя, зупинився на деякий час у Львові, в помешканні К. Запа. Тут він познайомився з польськими та українськими діячами, серед яких були І. Вагилевич, Я. Головацький та Д. Зубрицький [25, с. 575]. Прибувши до Російської імперії, К. Гавлічек-Боровський розповідав усім про діяльність «Руської трійці», як вказує український радянський історик Г. Гербільський, саме він викликав бажання в О. Бодянського познайомитися з галичанами [16, с. 193].

Окрім розповсюдження інформації про «трійчан», К. Гавлічек-Боровський намагався допомогти їм досягнути суті російського царизму. Наближений до М. Погодіна, чеський дослідник добре зрозумів російську самодержавну дійсність, про що, зокрема, відверто писав у листах до К. Запа. «Одне діло російські люди, – зазначав К. Гавлічек-Боровський, – і зовсім інше діло – нинішній російський уряд ... байдужий до російського народу» [16, с. 194]. Ймовірно, саме про ці листи писав І. Вагилевич до Я. Головацького 1 липня 1843 р.: «Зап дістав був лист від Гавлічека і много в нім пригіжного, але є дещо і дурного» [16, с. 194].

У 1844 р. чеський поет написав сатиру з назвою «Патрони Галичини», що була присвячена галицьким діячам, які вихваляли російське самодержавство:

Від Бога нам пісок і вовки,
Від Казіміра – шляхта та ізраеліти,
Від Франца – шваби та ієзуїти,
Микола дасть мені урядовці і чини [16, с. 194].

Досі не відомо, чи поширилася епіграма К. Гавлічека-Боровського в Галичині, але можна припустити, що він все ж таки надіслав її до К. Запа, щоб застерегти своїх українських друзів від орієнтації на Російську імперію. Історики зазначають, що чеський діяч був справжнім поборником української національної самостійності. Одного разу К. Гавлічек-Боровський сказав: «Поки не буде покутована кривда, заподіяна українцям, доти неможливий справжній міжнародний мир і слов'янська згода» [16, с. 195]. Зрозуміло, що

він дійшов до такого висновку завдяки перебуванню у Львові та особистому знайомству з І. Вагилевичем, Я. Головацьким і деякими прихильниками «Руської трійці».

Отже, в період активної наукової діяльності І. Вагилевич зумів знайти друзів та прихильників серед прогресивних чеських та словацьких діячів. Глибокий інтерес до кожної галузі народознавства як науки, що почала розвиватися в першій половині ХІХ ст., підштовхнув його до знайомства з П. Шафариком, Я. Колларом, К. Запом, Я. Коубком та ін. Чеські й словацькі дослідники обмінювалися з І. Вагилевичем листами, що містили наукову інформацію, просили поради та консультації в певних питаннях народознавчого характеру. Знаючи про славнозвісну збірку «Русалка Дністровая» та її цензурні утиски, чехи та словаки всіляко намагалися допомогти українському досліднику. Зокрема, П. Шафарик відкрив на сторінках редагованого ним журналу «Časopis Českého Museum» спеціальну рубрику, де були опубліковані дослідження з Галичини. Для публікації розвідки І. Вагилевича перекладалися на чеську мову П. Шафариком та К. Запом. Це дозволило І. Вагилевичу отримувати значний гонорар, що дозволяв розшири ареал своїх досліджень, закупити потрібну літературу та підтримувати власну сім'ю. Публікації в європейському журналі дозволили йому пролити світло на здобутки наукового та культурного життя галицьких русинів-українців серед великого кола читачів.

РОЗДІЛ 4. Методика використання матеріалів дослідження на уроках та в позакласній діяльності

Результати дослідження на тему «Взаємини Івана Вагилевича із слов'янськими діячами (30–60-і рр. ХІХ ст.)» можуть бути використані на уроках історії в закладах середньої освіти, в позакласній та позашкільній діяльності. Відповідно до навчальної програми з історії України діяльність гуртка «Руська трійця» вивчається учнями в 9 класі в розділі 2 «Українські землі у складі Австрійської імперії наприкінці ХVІІІ – у першій половині ХІХ ст.» [70, с. 51]. На основі існуючих вимог учні в рамках шкільної навчальної програми мають знати та розуміти «причини входження українських територій (Галичини, Буковини) до Австрійської імперії; період діяльності та ідейні засади гуртка «Руської трійці»; історичне значення літературного альманаху «Русалка Дністровая» [70, с. 54].

Під час уроку 10 на тему «Початок українського національного відродження» учні знайомляться з діяльністю молодих патріотів, випускників місцевої греко-католицької семінарії М. Шашкевичем, І. Вагилевичем і Я. Головацьким, які в 1830-х рр. заснували гурток «Руська трійця» та стали очільниками культурницько-літературного етапу національного відродження на західноукраїнських землях. Під час опрацювання цієї теми можна в повному обсязі використати матеріали нашого дослідження. Зокрема, це бажано робити за допомогою інтерактивних методів навчання, які за останні декілька років стали популярними в Україні.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що урок відбувається за умови залучення всіх учнів у навчальний процес та їхню взаємодію одне з одним. Інтерактивні вправи дозволяють урізноманітнити навчальний процес за допомогою проведення нестандартних уроків, рольових ігор, спільного аналізу та вирішення проблемних ситуацій тощо. Це ефективно впливає на формування вмінь та навичок учнів, створенню доброзичливої атмосфери, дозволяє вчителю будувати партнерські стосунки з вихованцями. Також, під час інтерактивного навчання учні вчаться критично мислити, ввічливо

спілкуватися з людьми та аргументовано відстоювати власну думку [73, с. 268].

Легким та цікавим у проведенні уроку на визначену тему є інтерактивний метод «Мікрофон», який за короткий час дозволяє учням відповісти на запитання або висловити власну думку. Як приклад, дев'ятикласникам можна поставити питання: «Чому на західноукраїнських землях національне відродження очолили саме представники греко-католицького духовенства?». Перш ніж приступити до виконання завдання, вчителю доцільно нагадати правила учням, яких вони повинні дотримуватися під час проведення вправи «Мікрофон». Зокрема, відповідає тільки той, хто тримає в руках уявний мікрофон, після чого передає його наступному учневі. Водночас учні мають знати, що вчитель не буде оцінювати або засуджувати їхні відповіді. Використання «Мікрофону» в навчальному процесі сприяє розвитку критичного мислення серед дітей, розвиває їхні комунікативні навички [75, с. 35].

Доповненням до вправи «Мікрофон» може стати інтерактивний прийом «Незакінчені речення», що дозволяє учням працювати над вмінням вільно висловлювати свої думки, говорити лаконічно та швидко. Методика проведення є дуже легкою, вчитель висловлює початок речення і пропонує учням його закінчити [73, с. 287]. Так, спираючись на результати нашого дослідження, учням можна запропонувати такі відкриті речення, як: «Іван Вагилевич протягом 30–60-х рр. XIX ст. налагодив стосунки з ...», «Дослідження галицького дослідника були опубліковані завдяки ...», «Іван Вагилевич хотів познайомитися з наддніпрянською інтелігенцією, щоб ...» тощо.

Інтерактивна технологія «Мозковий штурм» використовується для пошуку різних варіантів щодо вирішення певної проблеми від усього класу протягом короткого проміжку часу. Початковим етапом вправи є оголошення проблемного питання, після чого учні висловлюють різні ідеї. Вони можуть бути правильні чи помилкові, головне, щоб кожний школяр не боявся

висловити власне бачення. Наприклад, дев'ятикласники можуть проаналізувати, як би проходив процес національного відродження в Галичині, якщо б австрійська цензура не заборонила в 1837 р. альманах «Русалка Дністровая». Після цього клас переходить до другого етапу вправи, коли вчитель разом з учнями обговорює кожну із запропонованих ідей. Мозковий штурм дозволить учням не тільки розбудити творчу уяву, а й навчить толерантно ставитися до думок однокласників [72, с. 15].

Наступна інтерактивна технологія – метод «Прес» – використовується при обговоренні дискусійних питань, де кожний учень на основі аргументів має визначити власну позицію з проблеми, що розглядається на уроці. Цей метод навчить учнів дискутувати, правильно формулювати та висловлювати свої думки, які мають бути чіткі та лаконічні [75, с. 51]. Дев'ятикласникам можна запропонувати таке проблемне питання: «Чи погоджуєтеся Ви з тим, що І. Вагилевич, співпрацюючи з польськими діячами у сфері науки, поділяв їх погляди щодо поділу Галичини?». Після цього вчитель повинен пояснити правила під час проведення методу «Прес». Так, відповідь учнів має поділятися на чотири етапи. Перший етап починається з виступу учнів, де кожний займає свою позицію, пояснюючи власну точку зору. Наступний етап потребує обґрунтування, кожний повинен навести певні аргументи, докази своєї думки. На третьому етапі вчитель пропонує навести реальні факти та приклади учням, що підсилить їхню позицію і кінець вправи потребує узагальнення від самих школярів [75, с. 140].

Ще одним методом, який допоможе опрацювати проблемні питання в діяльності І. Вагилевича, є дискусія. Найпоширенішою формою проведення дискусії є фронтальна, коли вчитель залучає до роботи цілий клас і має змогу поспілкуватися з кожним учнем. Проте, розгляд дискусійних питань можна організувати і шляхом групової форми роботи, для цього потрібно учнів поділити на групи по 4–6 учасників у кожній [73, с. 289]. Такий інтерактивний метод роботи дозволить учням краще зрозуміти матеріал, що вивчається на уроці. Наприклад, учням можна запропонувати проаналізувати: «На вашу

думку, чому І. Вагилевич прагнув спілкуватися з наддніпрянськими діячами?». Завдання вчителя – слідкувати за дотриманням правил під час дискусії, щоб одночасно говорив тільки один, а коли учні починають відходити від даної проблеми, повинен не критикувати, а направити їх у правильне русло. У кінці варто запропонувати школярам підвести підсумок уроку, щоб тим самим закріпити пройдений матеріал. Використання дискусії в навчальному процесі навчить учнів слухати один одного, вільно висловлюватися та проводити паралелі серед різних думок, що сприятиме розвитку предметних компетентностей.

Щоб урізноманітнити навчальний процес та цікаво опрацювати проблемні питання, доцільно провести дебати. Вчитель обирає проблему, яка потребує всебічного аналізу, обговорення та спільного вирішення. Так, можна провести дебати на тему: «Чи представляли учасники «Руської трійці» загрозу для Австрійської імперії?». Після оголошення теми уроку дев'ятикласники, які завчасно поділені на дві групи, беруться до роботи. Групи займають певну позицію та шукають на її користь докази і факти, після чого оголошують цілому класові. Ще одним завданням для учасників дебатів є спростування доводів своїх опонентів. Важливо, щоб учні дотримувалися дисципліни, не піддавалися емоціям, спілкувалися спокійно [75, с. 60]. Дебати допомагають розвинути критичне мислення в учнів, під час їх проведення вони також покращують комунікативні навички, вміння вести полеміку і толерантно ставитися до опонента та його думки.

Матеріали нашого дослідження можна використати і для підготовки нестандартних уроків, які спрямовані на активізацію навчальної діяльності учнів. Нестандартні уроки, порівняно із звичайним заняттям, розвивають творчу уяву та ініціативу школярів. На такому занятті учні шукають відповіді на питання та аналізують матеріал самостійно, а не приймають у готовому вигляді від вчителя. Окрім того, нестандартні уроки позитивно впливають на емоційний стан учнів, адже навчальний процес проходить у легкій ігровій формі [71, с. 36]. Як приклад, для дев'ятикласників можна провести урок-

характеристику «Іван Вагилевич як особа, дослідник та громадський діяч». Метою цього уроку буде закріпити раніше вивчений матеріал та навчитися представляти результати свого дослідження перед публікою. Під час проведення уроку-характеристики доцільно поділити клас на декілька груп, що будуть мати своє завдання. Зокрема, дослідити громадську, літературну та наукову діяльність І. Вагилевича, після чого ознайомити інших. Роль вчителя – слідкувати за дисципліною та допомагати учням у разі виникнення проблем, після чого підбити підсумки. Також, можна запропонувати провести й інші нетрадиційні уроки, наприклад, урок-роздум «Роль І. Вагилевича в національному відродженні Галичини», урок-екскурсію «Галичина очима І. Вагилевича» та ін. [71, с. 36].

Крім сучасних інтерактивних технологій, шкільна освіта активно впроваджує до навчального процесу компетентнісний підхід, що зорієнтований не тільки на отримання практичних результатів дітей, а й на розвиток життєвих цінностей. Український педагог та дослідник А. Дахін вважає, що освітня компетенція – це якісний показник розвитку особистості школяра, пов'язаний з відмінним засвоєнням змісту освіти [74, с. 19]. У процесі навчання учні мають опанувати та розвинути ключові (надпредметні) і предметні компетентності. Ключові компетентності поєднують у собі комплекс різних знань та умінь, що здобуваються не тільки протягом навчання у школі, а й впродовж усього життя. До них відносяться: «спілкування державною і іноземними мовами, соціальна та громадянська компетентність, ініціативність і підприємливість та ін.» [74, с. 15].

У свою чергу, предметні компетентності визначаються для того чи іншого предмета окремо, й опановуються учнями протягом вивчення певної навчальної дисципліни у всіх класах. Так, матеріали нашого дослідження можуть бути використані для формування історичних компетентностей. Зокрема, як вказує Міністерство освіти і науки України, на уроках історії вчитель має допомогти учням здобути хронологічні, просторові, логічні та аксіологічні навички, уміння працювати з інформацією [70, с. 4].

Хронологічна компетентність – це вміння школярів орієнтуватися в історичному часі. Вони повинні вміти визначати події за датами, помічати причинно-наслідкові зв'язки подій і явищ, встановлювати їхню синхронність [74, с. 48]. Існує велика кількість різних методів та прийомів, щоб сформувати в дев'ятикласників хронологічні вміння. Зокрема, можна запропонувати складання хронологічних та синхроністичних таблиць, для зіставлення перебігу подій національного відродження на українських землях у складі обох імперій – Російської та Австрійської (Австро-Угорської), де учні згадають і про діяльність І. Вагилевича. Щоб учні краще усвідомлювали тривалість історичних подій, доцільно запропонувати їм з'ясувати «Коли святкували 200-у річницю з дня народження Івана Вагилевича?», «Коли будуть відзначати 250-річчя виходу у світ «Русалки Дністрової»? тощо.

Просторовий компонент історичної компетентності передбачає роботу учнів із географічними та історичними картами. Методисти вказують, що показником сформованих просторових вмінь є здатність знаходити та показувати на карті історичні події і явища, визначати їх причини та наслідки, характеризувати розвиток суспільства та господарства в залежності від природнього середовища [70, с. 4]. На уроках історії карти використовуються вчителем для відтворення та пояснення історичного процесу, а також виступають важливим носієм знань для учнів, які самостійно можуть проводити власні дослідження, розвивати критичне мислення. Так, на уроці в дев'ятому класі, користуючись картою з підручника історії України, школярі можуть відповісти на запитання: «Де відбулася перша хвиля національного відродження на західноукраїнських землях?», «У якому місті навчалися діячі «Руської трійці»? та ін. [69, с. 68].

Інформаційна компетентність – це досконале вміння учнів працювати з історичними джерелами. Вона базується на таких уміннях, як критично мислити, оцінювати та порівнювати джерела історичної інформації, самостійно тлумачити зміст джерел і визнавати інформаційну багатоманітність [74, с. 104]. Згідно навчальної програми з курсу історії

України в 9 класі, передбачено проведення практичного заняття на тему «Русалка Дністровая». На такому уроці учні знайомляться з різними уривками історичних джерел, ґрунтовно досліджують та аналізують їх, після чого відповідають на запитання вчителя.

Зокрема, дев'ятикласникам можна запропонувати розглянути уривок із статті «50-ліття руської літератури» (1887 р.) українського письменника та громадського діяча М. Павлика: «Взагалі, згадана вище річниця викликає у серці кожного русина цілий ряд різноманітних почуттів. До неприємних відноситься перш за все доля самої «Русалки» і її авторів. Недопущена до Львова, вона вийшла в Пешті, де в той час цензура була ліберальнішою...» [1, с. 305].

Учні повинні дати відповідь на запитання:

1. Як ви вважаєте, чому літературну збірку вдалося опублікувати саме в Будапешті?
2. Чому духовенство виступило проти публікації альманаху та її авторів?
3. Яке покарання отримали учасники «Руської трійці»?
4. Як участь та активна діяльність у гуртку вплинула на долю І. Вагилевича?

Під логічним аспектом предметної компетентності розуміється здатність учня самостійно аналізувати, пояснювати та зіставляти історичні факти і процеси. Це означає, що учень вільно оперує поняттями, розуміє, що існує велика кількість трактувань минулого і сучасного, які потребують всебічного дослідження [74, с. 97]. Логічні вміння в учнів загальноосвітньої школи можна розвинути за допомогою таких методів:

– «питання – відповідь». Учитель пропонує учням відповісти на запитання, які допоможуть з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки певної події: «Що стало приводом до зближення І. Вагилевича з польським табором?», «Які наслідки мали взаємини І. Вагилевича з А. Бельовським?» тощо;

- складання історичного портрету, як приклад, діячів «Руської трійці»;
- аукціон імен та понять. Кожний учень, щоб перемогти в аукціоні, має згадати якомога більше імен діячів або понять із теми, що вивчалася раніше. Зокрема, щоб закріпити знання з теми «Початок українського національного відродження», учні можуть назвати: «Руська трійця», «Русалка Дністровая», «будителі» та ін. [69, с. 63].

Окрім цього, учні можуть написати статтю про діяльність «трійчан» після заборони «Русалки Дністрової», працювати над редагуванням тексту з помилками тощо.

Аксіологічна компетентність – це здатність школярів, спираючись на здобуті знання, власний досвід і життєві цінності, оцінювати історичний розвиток та діяльність історичних осіб [74, с. 131]. Для формування та перевірки аксіологічної компетентності ефективним вважаємо застосування таких оціночних запитань: «Чому ставлення українських громадян до І. Вагилевича змінювалося від засудження до захоплення?», «Доведіть або спростуйте думку, що «Русалка Дністровая» була заборонена, через те, що становила загрозу для австрійського уряду?», «Чому спілкування І. Вагилевича з польськими та російськими діячами було небезпечним?» тощо. Потрібно пам'ятати, що сформовані аксіологічні вміння допоможуть учням зрозуміти, що історія має багато інтерпретацій минулого, де немає єдиної істини, дасть можливість зайняти власну позицію та сформулювати своє бачення щодо історичного процесу.

Матеріали нашого дослідження можна використати для організації позакласної роботи. Якщо урок визначається навчальною програмою, то в позакласній діяльності вчитель може сам обирати зміст роботи, що дозволяє об'єднати учнів по інтересах, сприяти розвитку індивідуальних нахилів особистості. Варто зауважити, що позакласні заняття відбуваються на засадах добровільної участі школярів, а тривалість їх проведення визначається педагогом [77, с. 175]. При організації позакласної діяльності вчителю варто

застосовувати різні методи навчання – словесні, практичні, інтерактивні, а також форми роботи – екскурсії, факультативи, гуртки, щоб зацікавити учнів.

Однією з поширених форм позакласної роботи є краєзнавча та екскурсійна діяльність педагогів, під час якої учні закріплюють пройдений матеріал на уроці з історії та знайомляться з багатоманітністю української культури. Зважаючи на вікові особливості вихованців та їхні зацікавлення, методисти радять проводити такі екскурсії:

– по музейних експозиціях. Зокрема, можна відвідати з учнями кімнату-музей «Руської трійці», яку відкрили в 2017 р. у стінах Івано-Франківського національного медичного університету. Знайомство з представленими експонатами, що розповідають про просвітницьку діяльність «трійчан» та маловідомі факти з їхньої біографії, дозволить учням поглибити раніше здобуті знання;

– по місцях історичних подій, наприклад, у Національну наукову бібліотеку імені Василя Стефаника у Львові, де колись розташовувалася культурно-освітня установа «Оссолінеум». Саме тут І. Вагилевич здійснював спільні наукові дослідження з передовими польськими діячами, працював над упорядкуванням інвентаря рукописів. У відділі рукописів названої бібліотеки міститься невеликий іменний фонд Івана Вагилевича (ф. 19), де є цінні рукописні матеріали, пов'язані з його життям і діяльністю;

– до історичних пам'ятників. Так, під час поїздки до Львова можна відвідати Личаківський цвинтар, де поховано багато видатних українських діячів ХІХ ст. Серед них є і скромна символічна могила І. Вагилевича [77, с. 178].

Загалом, добре продуманий зміст історико-краєзнавчої екскурсії створює у школярів позитивний емоційний стан, за якого формуються громадянські та соціальні компетентності, посилюється їхня здатність до естетичної оцінки пам'яток мистецтва. Використання вчителем різних прийомів та методів навчання сприяє кращому засвоєнню учнями навчальної інформації [77, с. 180].

Наступною формою позакласної діяльності є історичний гурток. Головним завданням гуртка є поглиблення раніше здобутих знань на уроці та розвиток здібностей учнів. Він діє протягом навчального року і переважно об'єднує учнів однієї вікової категорії. Учасники історичного гуртка беруть участь у тематичних вечорах, проводять конференції, готують доповіді та реферати [76, с. 179]. Тематика історичного гуртка може бути різною: воєнно-історична, вивчення біографій відомих українських діячів, дослідження історії рідного краю та ін. [77, с. 177]. Зокрема, вчитель може започаткувати в школі діяльність гуртка «Видатні дослідники Івано-Франківщини». У роботі цього гуртка можна найбільш ефективно використати матеріали запропонованого дослідження, наприклад, для детальної розповіді про життя і творчість І. Вагилевича, який був уродженцем бойківського села Ясень (тепер – Калуський район Івано-Франківської області). Школярі можуть більш детально дослідити громадське життя дослідника, його взаємини із слов'янським діячами, підготувати повідомлення про його внесок в українську науку та культуру.

Отже, результати магістерського дослідження в повному обсязі можуть бути використані вчителем на уроках історії в 9 класі та для організації позакласної роботи. Пропоновані матеріали дослідження дозволять урізноманітнити навчальний процес та сприятимуть зацікавленню учнів навчальним предметом. Завдяки інтерактивним методам навчання учні зможуть досить швидко та цікаво опрацювати інформацію про науково-літературну діяльність І. Вагилевича, розвинути критичне мислення й основні складники історичної компетентності. Щоб з'ясувати роль І. Вагилевича в національному відродженні Галичини та української історії, варто скористатися такими методами навчання, як «Дебати», «Прес», «Мозковий штурм», нестандартний урок тощо.

Позакласна діяльність дозволить учням закріпити вивчений матеріал, виробити навички самостійної пошукової роботи, підготовки доповідей та рефератів. Щоб унаочнити отримані знання учнів на уроці, вчитель може провести екскурсії по музейній кімнаті «Руської трійці» в Івано-Франківську,

відвідати історичні пам'ятники присвячені І. Вагилевичу та ін. У процесі діяльності гуртків педагог може приділити більше часу для вивчення взаємин І. Вагилевича із слов'янськими діячами, аналізу наукових творів та кореспонденції дослідника, що дозволить осягнути суть його вчинків та життєвих поглядів.

ВИСНОВКИ

Однією із знакових постатей в історії австрійської Галичини ХІХ ст. був Іван Вагилевич, багатогранна науково-культурницька та громадська діяльність якого стала вагомим явищем не тільки в українській науці і громадському житті, але й в слов'янознавстві в цілому. Наукова увага до постаті І. Вагилевича як одного з учасників «Руської трійці», висунутих ним ідей практично в кожній галузі народознавства як науки, що тільки зароджувалася в першій половині ХІХ ст., триває вже понад півтора сотні років. Дослідники (Р. Кирчів, Г. Дем'ян та ін.) чимало часу приділили вивченню діяльності й творчого доробку І. Вагилевича, але навіть сьогодні важко говорити про повноту дослідження його біографії. Зокрема, недостатньо вивченими є особисті взаємини І. Вагилевича із слов'янськими діячами, їхній вплив на світогляд і наукову практику галицького дослідника, що й стало предметом пропонованого дослідження. Воно вимагало не тільки ретельного опрацювання маловідомих матеріалів, але й критичного прочитання наявних історичних праць.

Дослідницький інтерес І. Вагилевича до української мови і літератури, історії, фольклору й етнографії проявився під впливом поширення із Заходу демократичних ідей просвітництва, романтизму, процесів національного пробудження слов'янських народів. Це спричинило налагодження наукових контактів з вузьким колом наддніпрянської та російської інтелігенції на сході, а також відомими вченими в галузі народознавства серед західних слов'ян. Предмет слов'янознавчих розвідок І. Вагилевича охоплював, передусім, духовну культуру русинів-українців, проблему їх походження. Українська народознавча тематика так чи інакше була присутня практично у всіх наукових студіях І. Вагилевича, як і М. Шашкевича та Я. Головацького, дослідники вважали її невіддільною частиною слов'янської історії, слов'янознавства. Підтвердженням цього стала публікація в 1837 р. фольклорно-літературного альманаху «Русалка Дністровая», що започаткував нову українську літературу в Галичині, що перебувала у складі імперії

Габсбургів. Упорядники відкрито висловили ідею етнічної єдності українського народу, поневоленого двома імперіями – Російською та Австрійською, вказали на однаковість народної мови обабіч Збруча.

Упродовж 1830–1860-х рр. І. Вагилевич підтримував стосунки з авторитетними зарубіжними і наддніпрянсько-українськими вченими – М. Максимовичем, І. Срезневським, М. Погодіним, А. Бельовським, П. Шафариком та ін. Процес становлення контактів І. Вагилевича з цими дослідниками був зумовлений насамперед подіями національного відродження слов'янських народів та перебуванням західноукраїнських земель у складі Австрійської (Австро-Угорської) імперії. Динаміка взаємин українського дослідника із слов'янськими діячами упродовж 1830–1860-х рр. не була однаковою. Зокрема, період інтенсивного налагодження наукових контактів І. Вагилевича припав на період діяльності «Руської трійці» та революційних подій 1848–1849 рр. у Галичині, що увійшли в історію як весна народів».

Незважаючи на австро-російський кордон і жорсткі цензурні заборони, наукові та літературні праці з Наддніпрянської України активно ширилися територією Східної Галичини. Вони знайомили з фольклорною спадщиною, оспівували героїчне минуле, пробуджували серед невеликого прошарку освічених людей національні почуття. Водночас виникали думки про повільний темп національного руху на західноукраїнських землях порівняно з передовими слов'янськими народами. Тому І. Вагилевич, як і інші галицькі дослідники досліджуваного періоду, прагнув налагодити спілкування з наддніпрянською інтелігенцією, яка вже досягла певних успіхів у розвитку народознавства. Аналіз кореспонденції І. Вагилевича свідчить про те, що протягом 1830–1840-х рр. він налагодив наукові контакти з М. Максимовичем, П. Лукашевичем та І. Срезневським. У листах висвітлювалися відомості про національно-культурне життя, здійснювався книгообмін науковими і літературними виданнями, писалися рецензії на різні праці та ін. Спілкування І. Вагилевича з наддніпрянцями відіграло значну роль у процесі усвідомлення

окремішності українського народу від поляків і росіян («великоросів»), сприяло утвердженню соборницьких настроїв.

До національного руху галицьких русинів проявляв інтерес російський професор М. Погодін, з яким у І. Вагилевича налагодилося ділове листування протягом десяти років. Дослідник всіляко заохочував молодих науковців Галичини до подальших наукових і літературних студій народно-розмовною мовою, надавав їм певну матеріальну допомогу, надсилав книги з Росії. За підтримки М. Погодіна народознавчі розвідки І. Вагилевича було надруковано в таких відомих на той час російських журналах, як «Москвитянин», «Московский наблюдатель». Це сприяло популяризації творчості І. Вагилевича серед російських жителів, а, з іншого боку, знайомило їх з розвитком національного відродження галицьких русинів. Цікавість М. Погодіна до Галичини виходила з його прихильності до ідей панславізму, необхідності входження місцевих досліджень у всеруську історію, під кутом зору домінування Росії, російської мови і культури в слов'янському світі.

Особливу роль у налагодженні міжслов'янських взаємин І. Вагилевича відіграло м. Львів, що на початку 1830-х рр. стало центром українського національного відродження, одним з осередків слов'янознавства. У місті функціонували наукові установи – Львівський університет, Національний інститут Оссолінських. Проживаючи в самому епіцентрі громадсько-культурного життя, І. Вагилевич протягом 1830–1860-х рр. налагодив наукові взаємини з представниками польської, чеської та словацької науки. Найбільш тісні стосунки він мав з А. Бельовським, Ю. Дуніним-Борковським, В. Мацейовським, П. Шафариком та деякими ін. Зокрема, в науковій співпраці з польським істориком А. Бельовським І. Вагилевич здійснив переклад польською мовою давньоруських пам'яток – «Повість минулих літ», «Слово о полку Ігоревім», що мало позитивний вплив на розвиток української та польської науки. П. Шафарик власноруч перекладав наукові розвідки І. Вагилевича на чеську мову та допомагав публікувати їх у редагованому ним журналі «Časopis Českého Museum» («Часопис Чеського музею»).

Співробітництво українського вченого з представниками національно-культурного руху західних слов'ян, публікації в зарубіжних журналах, дозволило йому отримати чималий гонорар, познайомити велике коло читачів з особливостями національного руху підавстрійської Галичини.

Підводячи загальний підсумок, варто наголосити, що І. Вагилевич уособлював собою кращу частину галицької інтелігенції, яка в першій половині XIX ст. боролася за національно-культурне відродження українського народу. Попри складне матеріальне становище, своїми науковими розвідками і літературною творчістю дослідник зумів здійснити неабиякий внесок у розвиток як українського народознавства, так і загальнослов'янського, вводив живу народну мову в літературу. Водночас І. Вагилевич, як й інші діячі «Руської трійці», виступав за окремішність українського народу від польського та російського («великоруського»), обґрунтовуючи наявність у русинів-українців власної території, мови, культури та історії. Загалом демократичні погляди І. Вагилевича представляють значний інтерес з історичного, пізнавального погляду, а творча спадщина вченого і сьогодні може слугувати джерелом для поглибленого вивчення актуальних проблем української та всесвітньої історії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Опубліковані збірники документів і матеріалів

1. «Русалка Дністрова».: Документи і матеріали / АН УРСР. Ін-т сусп. наук та ін.; Упоряд. Ф.І. Стеблій та ін. К.: Наук. думка, 1989. 544 с.

II. Праці І. Вагилевича та його сучасників

2. Максимович М. А. О стихотворениях червонорусских. *Киевлянин*. 1841. Т. 2. 336 с.
3. Народні пісні в записах Івана Вагилевича [упоряд., вступ. ст. і прим. М. Й. Шалати]. Київ : Муз. Україна, 1983. 158 с.
4. Русалка Дністровая : [альманах] за ред., М. Шалати. 8-е перевид. укр. кн. раритету 1837 р. Дрогобич : Коло, 2012. 232 с.
5. Шашкевич М., Вагилевич І., Головацький Я. Твори / упоряд., вступ. ст. та приміт. М. Шалати. К. : Дніпро, 1982. 368 с.

III. Листування тогочасних діячів

6. Данилов В. Письма Ивана Вагилевича к М. А. Максимовичу. *Русский филологический вестник*. Варшава, 1912. Т. 68. Вып. 2 (№ 4) С. 407–416.
7. Кореспонденція Якова Головацького в літах 1835–49. Видав К. Студинський. Львів: накладом наукового товариства ім. Шевченка, 1909. 614 с.
8. Письма к М. П. Погодину из славянских земель (1835–1861) / с примеч. Д. Ч. Нила Попова. М., 1880. Вып. 3. 700 с.
9. Савченко Ф. Листи галичан до Бодяньського. *Україна*. 1929, кн. 36. С. 85–93.

IV. Мемуарна література

10. Головацький Я. Воспоминание о Маркиане Шашкевиче и Иване Вагилевиче. *Литературный сборник*. 1885. Вып.1. С.10–36.
11. Головацький Я. Судьба одного галицко-русского ученого: к биографии Ивана Николаевича Вагилевича. *Киевская старина*. 1883. Т. 6. С. 453–472.

V. Монографії та статті

12. Андрусак Т. Правові погляди Івана Вагилевича (до 200-річчя від дня народження). *Вісник Львівського університету: збірник наукових праць*. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2012. Вип. 56. С. 65–73.
13. Аркуша О., Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. Час народів. Історія України XIX століття: Навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 408 с.
14. Веселовська Г. «Руська трійця» у культурних зв'язках України, Чехії та Словаччини XIX ст. *Шашкевичіана : збірник наукових праць*. 2000. Вип. 3–4. С. 572–573.
15. Возняк М. У століття «Зорі» Маркіяна Шашкевича: 1834 – 1934: Нові розшуки про діяльність гуртка. Львів, 1936. Ч. 2. С. 1–18.
16. Гербільський Г. Розвиток прогресивних ідей в Галичині у першій половині XIX ст. (до 1848 р.). Львів: Видавництво Львівського університету, 1964. 253 с.
17. Глушик І. Август Бельовський та Іван Вагилевич: наукова співпраця у Національному інституті імені Оссолінських. *Galicja. Studia i materiały*. 2017. №3. С. 170–182.
18. Горинь В. Естетичні погляди «Руської Трійці» (До генези українського романтизму). *Шашкевичіана : збірник наукових праць*. 1996. Вип. 1–2. С. 33–40.
19. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX століття [Навч. посібник]. Київ: Генеза, 1996. 360 с.
20. Грицик М. Письменники «Руської трійці» та Михайло Максимович. *Шашкевичіана : збірник наукових праць*. 2000. Вип. 3–4. С. 580–582.
21. Гуцуляк О. Іван Вагилевич як слов'янознавець. *Краєзнавець Прикарпаття*. 2013. № 21, січень–червень. С. 44–48.
22. Дем'ян Г. Взаємини І. Вагилевича з П. Й. Шафариком. *Слов'янське літературознавство і фольклористика*. 1990. Т. 18. С. 14–23.
23. Дем'ян Г. Державницькі погляди Івана Вагилевича. *Шашкевичіана : збірник наукових праць*. 1993. Вип. 1–2. С. 58–63.

24. Дем'ян Г. Іван Вагилевич - історик і народознавець. АН України, Ін-т народознавства. Київ : Наук. думка, 1993. 151 с.
25. Демченко М. «Руська трійця» в історії чехів і словаків. *Шашкевичіана : збірник наукових праць*. 2000. Вип. 3–4 С. 574–576.
26. Ільницька Л. До біографії Івана Вагилевича (3 маловідомих матеріалів). *Шашкевичіана : збірник наукових праць*. 1993. Вип. 1–2. С. 279–284.
27. Ільницька Л. Міжслов'янські зв'язки І. Вагилевича і Я. Головацького в 30–60-х роках ХІХ ст.: 3 маловідомих матеріалів. *Проблеми слов'янознавства*. 1989. Вип. 39. С. 33–39.
28. Ісаєвич Я. Українське національно-культурне відродження в ХІХ ст.: передумови, контекст, значення. *Шашкевичіана : збірник наукових праць*. 2004. Вип. 5–6. С. 15–21.
29. Кирчів Р. Етнографічно-фольклористична діяльність «Руської трійці». Київ: Наукова думка, 1990. 338 с.
30. Кирчів Р. Етнографічно-фольклористична діяльність «Руської трійці». 2-ге вид. допов. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2011. 422 с.
31. Колеса О. Погляд на історію українсько-чеських взаємин Х–ХХ ст. Прага, 1924. 16 с.
32. Куца О. «Руська трійця» та українсько-сербські культурні зв'язки. *Шашкевичіана : збірник наукових праць*. 2000. Вип. 3–4. С. 576–577.
33. Маленко О. Іван Вагилевич : до 200-річчя з дня народження поета. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2011. № 25. С. 39–40.
34. Моторний В. Відгомін діяльності «Руської трійці» в чеській культурі. *Проблеми слов'янознавства*. 1989. Вип. 39. С. 40–45.
35. Оленич Я. Іван Вагилевич як славіст. Збірник матеріалів VII міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Дні науки історичного факультету». Т. 2. К., 2014. 470 с.
36. Орлевич І. «Руська Трійця» і Денис Зубрицький. *Шашкевичіана : збірник наукових праць*. 2000. Вип. 3–4. С. 197–206.

37. Остапик І. «Руська трійця» в контексті українсько-литовських зв'язків. *Шашкевичіана : збірник наукових праць*. 2000. Вип. 3–4. С. 577–580.
38. Петраш О. «Руська трійця»: М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький. Київ : Дніпро, 1972. 152 с.
39. Петраш О. «Руська трійця»: М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький та їхні літературні послідовники. 2-ге вид. допов. Київ: Дніпро, 1986. 227с.
40. Петраш О. Подвижники української ідеї : Маркіян Шашкевич та його побратими : літературознавче дослідження : посіб. для вищ. і серед. навч. закл. Тернопіль, 1996. 158 с.
41. Райківський І. Взаємини галицьких і наддніпрянських діячів у 1830–1840-х рр. *Український історичний журнал*. 2009. № 1. С. 39–55.
42. Райківський І. Взаємини «Руської трійці» з українськими діячами Наддніпрянщини. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «*Русалка Дністровая*» – перша книга українською мовою в Галичині: загальнонаціональний та європейський контекст» (З нагоди 180-річчя виходу у світ) (м. Івано-Франківськ, 27 вересня 2017 р.) / Науковий редактор В. Качкан. Івано-Франківськ, 2017. С. 15–32.
43. Райківський І. Взаємини українських діячів Галичини і Наддніпрянської України в австрійський період (XIX – початок XX століття). *З історії західноукраїнських земель*. 2016–2017. Вип. 12–13. С. 85–110.
44. Райківський І. Зв'язки Ізмаїла Срезневського з Галичиною в 1840–1850-х рр. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. Івано-Франківськ, 2016. Вип. 28. С. 3–10.
45. Райківський І. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини XIX століття. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. 932 с.
46. Райківський І. Ідея української соборності в діяльності «Руської трійці» та її послідовників у Галичині в 1830–1840-х рр. *Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. 2004. № 10. С. 43–61.

47. Райківський І. Ідея української соборності в діяльності «Руської трійці» та її послідовників у Галичині в 1830–1840-х рр. *Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. 2005. № 11. С. 53–73. (продовження)
48. Райківський І. Ідея української соборності в південноукраїнській Галичині (XIX – початок XX століття). Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2016. 392 с.
49. Райківський І. Михайло Максимович і Галичина. *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки*. Черкаси, 2015. № 9 (342). С. 58–64.
50. Райківський І. Тарас Шевченко і Галичина XIX – початку XX століття. Тарас Шевченко: погляд з третього тисячоліття / за ред. С. Хороба. Івано-Франківськ, 2014. С. 147–165.
51. Рева Л. Іван Вагилевич і проблема українсько-польського громадянського та культурного порубіжжя. *Українська біографістика*. 2012. Вип. 9. С. 338–351.
52. Сарбей В. «Руська трійця». Історія України в особах: XIX–XX ст. / І. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. Абцілов, О. Божко [та ін.]. Київ : Україна, 1995. С. 79–85.
53. Свиридюк І. Будителі української свідомості на західноукраїнських землях I половини XIX століття : діяльність гуртка «Руська трійця». *Українська література в загальноосвітній школі*. 2012. № 9. С. 34–38.
54. Стеблій Ф. «Руська трійця» в концепції українського національного відродження М. Грушевського. *Шашкевичіана : збірник наукових праць*. 1993. Вип. 1–2. С. 25–34.
55. Стеблій Ф. «Руська трійця» і початки національного руху на західноукраїнських землях. *Шашкевичіана : збірник наукових праць*. 2000. Вип. 3–4. С. 557–559.
56. Студинський К. Павло Йосипович Шафарик і Українці. До історії українсько-чеських зв'язків. *Відбитка з «Нашої культури»*. Варшава, 1935. Кн. 7. С. 1–14.

57. Тершаковець М. Галицько-руське літературне відродженє. Львів, 1908. 166 с.
58. Угорчак Ю. Іван Вагилевич – перекладач. *Краєзнавець Прикарпаття*. 2005. С. 59–60.
59. Українсько-руський архив. Том XIII–XIV. Матеріали до історії культурного життя в Галичині в 1795–1857 рр. Замітки й тексти / Видав Кирило Студинський; Наукове товариство ім. Шевченка. Історично-філософська секція. Львів: Накладом Наукового товариства ім. Шевченка, 1920. 431 с.
60. Українсько-руський архив. Том XV. Матеріали до історії українсько-чеських взаємин в першій половині XIX ст. / Видав др. Іван Брик; Наукове товариство ім. Шевченка. Історично-філософська секція. Львів: Накладом Наукового товариства ім. Шевченка, 1921. 159 с.
61. Усачова В. «Руська трійця» в контексті слов'янського відродження. *Шашкевичіана : збірник наукових праць*. 2000. Вип. 3–4. С. 566–568.
62. Франко І. До біографії Івана Вагилевича. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 1907. Т. LXXIX. С. 97–141.
63. Чоповський В. Духовний апостол просвіти: до 200-річчя від дня народження Івана Вагилевича. *Берегиня*. 2011. № 3. С. 19–26.
64. Шалата М. Будителі : «Руська Трійця» та її послідовники : нариси. Всеукраїнське т-во «Просвіта» ім. Т. Шевченка. Дрогобич : Коло, 2011. 110 с.
65. Шалата М. Дослідження життя і творчості «Руської трійці» (Підсумки і проблеми). *Шашкевичіана : збірник наукових праць*. 2000. Вип. 3–4. С. 526–555.
66. Шапірко І. Літературний альманах «Русалка Дністровая» та його творці. *Вісник Львівського університету : дослідження з історії України*. Львів, 1992. Вип. 28. С. 27–32.
67. Шашкевичіана. Збірник наукових праць. Вип. 1–2. Львів; Броди; Вінніпег: Просвіта, 1996. 465 с.

68.Шашкевичіана. Збірник наукових праць. Вип. 3–4 Львів-Вінніпег, 2000. 752 с.

VI. Педагогічна література, підручники і посібники

69.Гісем О., Мартинюк О. Історія України: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Харків: Видавництво «Ранок», 2017. 288 с: іл.

70.Історія України. Всесвітня історія. 5–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> (Дата звернення: 01.07.2022.)

71.Левітас Ф., Салата О. Методика викладання історії. Практикум для вчителя. Харків: Вид. група «Основа», 2007. 112 с.

72.Мокрогуз О. П. Інноваційні технології на уроках історії. Харків: Вид. група «Основа», 2005. 192 с.

73.Пометун О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза, 2006. 328 с.

74.Пометун О., Гупан Н., Власов В. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник. Київ, 2018. 208 с.

75.Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.- метод. посібник. Київ: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

76.Фіцула М. Педагогіка: навчальний посібник/ Вид. 3-тє, стереотипне. Київ : Академвидав, 2009. 559 с.

77.Яковенко Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків, 2017. 324 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

План-конспект уроку з історії України

Урок № 10

Дата:

Клас: 9

Тема уроку: Початок українського національного відродження. «Будителі» Закарпаття. Товариство галицьких греко-католицьких священників. «Руська трійця».

Мета уроку:

Загальноосвітня мета:

- визначити особливості українського національного відродження на західноукраїнських землях;
- аналізувати події, пов'язані з початком українського національного відродження в Закарпатті, Буковині та Східній Галичині;
- визначити історичне значення діяльності греко-католицьких священників та «Руської трійці» як вияву галицько-українського відродження;
- вказати роль та значення альманаху «Русалка Дністровая».

Розвивальна мета:

- розвивати в учнів уміння аналізувати історичні факти;
- розвивати вміння критично мислити (пояснювати передумови та причини українського національного відродження);
- розвивати вміння учнів отримувати знання з різних джерел (на основі роботи з історичним джерелом у підручнику);
- розвивати вміння встановлювати хронологічну послідовність національного відродження на західноукраїнських землях;
- розвивати вміння знаходити на карті території, пов'язані із зазначеними подіями та діяльністю людей;
- розвивати вміння логічно і аргументовано висловлювати думки (на основі відповіді на поставлені питання).

Виховна мета:

- виховувати любов до рідної землі (на основі того, що наша Україна протягом існування мала багато видатних людей. Ці люди стали відомі не тільки в Україні, але й за її межами, чим ми і маємо пишатися);
- виховувати повагу до свого народу (на прикладах героїчної боротьби наших предків за свою незалежність і свободу);
- виховувати повагу до культурної спадщини нашого народу (шляхом ознайомлення з літературними творами);

- викликати почуття гордості та поваги (шляхом ознайомлення з біографією видатних діячів українського національного відродження);
- виховувати толерантне ставлення до думки своїх друзів (на основі роботи за допомогою методу «Мозковий штурм»);
- виховувати в учнях засобами уроку впевненість у своїх силах (на основі відповідей на отримані запитання);
- виховувати вміння керувати власними емоціями (на основі роботи за допомогою методу «Синтез думок»);
- виховувати мовленнєві якості (на основі відповідей на отримані запитання).

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: підручник з історії України для учнів 9 класу. О. Гісем, карта.

Основні дати: 1816 р. — створення в Перемишлі товариства греко-католицьких священиків; 1833—1837 рр. — діяльність у Львові «Руської трійці»; 1837 р. — опублікування в Будапешті альманаха «Русалка Дністровая».

Основні терміни: «будителі», «Руська трійця».

Основні постаті: А. Бачинський, О. Духнович, М. Лучкай, І. Базилович, М. Левицький, І. Могильницький, І. Велигорський, М. Шашкевич, Я. Головацький, І. Вагилевич.

План уроку

1. Передумови українського національного відродження.
2. «Будителі». Товариство галицьких греко-католицьких священиків.
3. «Руська трійця».

Час	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учнів	Примітки
2 хв	I. Організаційний момент	Привітання, перевірка присутніх		
10 хв	II. Перевірка домашнього завдання		<p>Фронтальне опитування</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Яку політику проводив австрійський уряд по відношенню до українських територій? 2. Що доводить наявність централізованої системи управління в Австрійській імперії? 3. Чому західноукраїнські землі були відсталими провінціями Австрійської імперії? 4. Що було основою економіки західноукраїнських земель? 5. Вкажіть головні галузі промисловості притаманні даному регіону. 6. Які події увійшли в історію під назвою «холерні бунти»? Які результати вони мали? 7. Коли і під чийм проводом відбулося найбільше повстання селян Буковини? 8. Традиційний рух українського Прикарпаття, що набув нового розмаху у 1810-1825 рр. 	<p>Логічна</p> <p>Логічна Інформаційна</p> <p>Логічна</p> <p>Логічна Інформаційна</p> <p>Логічна Просторова</p> <p>Логічна</p> <p>Хронологічна Логічна</p> <p>Логічна</p>
2 хв	III. Етап мотивації	<p>На початку XIX ст. серед українського населення, причому не тільки серед простого народу, а й серед заможних освічених людей, яким була небайдужа доля України, зростає невдоволення поневоленим становищем. Починається пошук нових шляхів суспільного розвитку. Саме на Наддніпрянській Україні розпочинається пробудження української нації.</p> <p>✓ Пригадайте, чому саме на Наддніпрянській Україні?</p>		

		<p><i>Робота з візуальними джерелами:</i></p> <p>✓ <i>Хто ці особистості?</i> ✓ <i>Яке значення мала їхня діяльність?</i></p> <p>Отже, нашим завданням сьогодні буде прослідкувати події національного відродження на території західноукраїнських земель, а також проаналізувати їх впливи на життя суспільства.</p>		
1 хв	IV. Актуалізація опорних знань		<i>Яку епоху ми зараз вивчаємо? Які характерні риси цієї епохи?</i>	<i>Хронологічна Логічна</i>
15 хв	V. Вивчення нового матеріалу	<p>1. Передумови українського національного відродження.</p> <p>Утвердження української національної свідомості в Західній Україні було процесом важким і повільним. Західноукраїнське суспільство наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст. було аграрним, традиційним і провінційним. У ньому, за винятком духівництва, не було соціальних верств, здатних сприйняти ідею народності, а потім національну ідею.</p> <p>Реформи Марії Терезії та Йосифа II носили позитивний характер:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Було створено фонд підтримки греко-католицьких священників; • Заснована греко-католицьку духовна семінарія у Відні; • Утворено Руський інститут (1787 р.) при Львівському університеті; 	<p><i>Хто став провідною верствою українського суспільства у Західній Україні?</i></p> <p><i>Як це вплинуло на особливості національного руху в Західній Україні?</i></p> <p><i>Яких рис набули ідеї Просвітництва на західноукраїнських землях?</i></p>	<p><i>Логічна</i></p> <p><i>Логічна Аксіологічна</i></p> <p><i>Логічна</i></p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Поширювались ідеї просвітництва через розвиток освіти і науки. <p>Негативною стала діяльність наступних монархів:</p> <ul style="list-style-type: none"> • у початкову освіту; • контроль католицької церкви. <p><i>Робота з джерелом</i></p> <p>Дослідник про західноукраїнську інтелігенцію. Орест Субтельний (українсько-канадський історик):</p> <p>«...Говорити про західноукраїнську інтелігенцію початку XIX ст. — значить говорити про духовенство. І справді, оскільки духовенство було єдиною соціальною групою, яка могла користуватися перевагами вищої освіти в Австрійській імперії, вища освіта у Західній Україні практично стала синонімом освіти богословської. Так, на початку 1840-х років із майже 400 студентів Львівського університету та інших закладів 295 навчалися теології, в той час як майже всі решта займалися філософськими дисциплінами, котрі також входили до курсу богослов'я...»</p> <p>2. «Будителі». Товариство галицьких греко-католицьких священиків.</p> <p>«Будителі» — рух національно свідомої інтелігенції в болгарських, чеських, словацьких, словенських і західноукраїнських землях.</p> <p>У 1816 році було утворено «Товариство галицьких греко-католицьких священиків» у Перемишлі І. Могильницьким, М. Левицьким.</p> <p>Мета:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поширення релігійної літератури українською мовою; • поради щодо ведення господарства; 	<p>Чому саме греко-католицькі священики виявилися тією силою на західноукраїнських землях, яка була здатна очолити національне відродження?</p> <p>Кого і чому називають «будителями» Закарпаття?</p> <p>Хто та з якою метою створив Товариство греко-католицьких священиків у Перемишлі?</p> <p>Якими фактами можна підтвердити провідну роль греко-католицької церкви в українському національному русі в Галичині та на Закарпатті?</p>	<p>Логічна Аксіологічна Інформаційна</p> <p>Логічна</p> <p>Логічна Аксіологічна</p> <p>Логічна Аксіологічна</p>
--	--	---	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> • створення парафіяльних шкіл; • захист української мови, видання граматик української мови <p>3.«Руська трійця». Причини утворення «Руської трійці»:</p> <ul style="list-style-type: none"> • вплив національного відродження Наддніпрянщини; • розгортання польського визвольного руху у зв'язку з польським повстанням 1830-1831 років; • ігнорування поляками прав корінного населення Галичини; • поширення національної ідеї та романтизму; • переміщення центру національного пробудження із Перемишля у Львів. <p>Мета:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пропагувати національну ідею; – поширювати українські народні традиції, фольклор; ідею об'єднання українських земель; – популяризувати українську історію; – перетворити народну мову та літературну; <p>Діяльність:</p> <ul style="list-style-type: none"> • проводили велику фольклористично-збиральницьку роботу; • підготували до друку: 1833 рік – збірку «Син Русі», 1834 рік – «Зоря»; • 1836 рік – М. Шашкевич виступив українською мовою перед вищим духовенством і гостями Львівської духовної семінарії. • 1836 рік – І. Вагилевич переклав українською мовою «Слово о полку Ігоревім»; • 1837 рік – «Русалка Дністровая». 	<p><i>Робота матеріалом підручника с. 64-67 та складання таблиці за зразком. (Регіон-Представники-Результат діяльності)</i></p> <p><i>Розробка сторінки І. Вагилевича, М. Шашкевича, Я. Головацького у соц-мережах: https://www.classools.net/FB/202211-bF73fZ</i></p> <p><i>Коли і хто створив громадсько-культурне об'єднання «Руська трійця»?</i></p> <p><i>Якою була мета членів «Руської трійці»?</i></p> <p><i>Коли і де було надруковано альманах «Русалка Дністровая»?</i></p> <p><i>Чому альманах «Русалка Дністровая» називають «політичним маніфестом українства»?</i></p> <p><i>Поясніть, до чого закликали читачів слова, обрані девізом до «Русалки Дністрової».</i></p>	<p><i>Логічна Інформаційна Хронологічна</i></p> <p><i>Інформаційна</i></p> <p><i>Логічна Хронологічна</i></p> <p><i>Логічна Аксіологічна</i></p> <p><i>Хронологічна Просторова</i></p> <p><i>Аксіологічна</i></p> <p><i>Аксіологічна</i></p>
--	--	--	---	--

		<p><i>Робота з джерелом</i></p> <p>Дослідник про подальшу долю членів «Руської трійці». Олександр Донік (український історик):</p> <p><i>«Маркіян Шашкевич після висвячення на священника був переведений в одну з дрібних парафій, де він, виснажений працею та постійними злиднями, помер 32-річним. Якову Головацькому тривалий час не надавали сану священника, а Іван Вагилевич, щоб уникнути переслідувань, вирішив перейти на протестантську віру (лютеранство). Після розправи над «Руською трійцею» подальший поступ національного відродження в Галичині відзначався дуже скромними масштабами».</i></p>	<p><i>Мозковий штурм</i></p> <p>Якою була б діяльність «Руської трійці», якби в 1837 р. австрійська цензура не заборонила альманах «Русалка Дністровая». «Linoit» (http://en.linoit.com запис ідей мозкового штурму)</p>	<p><i>Аксіологічна Логічна</i></p>
8 хв	VI. Узагальнення та систематизація знань учнів.		<p><i>Метод «Синтез думок»</i></p> <p>Які чинники сприяли, а які заважали українському національному руху на західноукраїнських землях?</p>	<p><i>Аксіологічна Логічна</i></p>
1 хв	VII. Висновки	<p>Наприкінці XVIII ст. на Закарпатті русинські «будителі» першими розпочали досліджувати історичне походження, культуру й мову свого народу.</p> <p>Протягом перших десятиліть XIX ст. ідеї українського національного відродження завдяки діяльності греко-католицького духовенства набули поширення у Східній Галичині.</p> <p>Діяльність «Руської трійці» сприяла тому, що народна мова русинів стала поступово набувати рис літературної української мови та впроваджуватися в широкий вжиток.</p>		
1 хв	Домашнє завдання		<p>§9</p> <p>Складіть порівняльну таблицю «Українське національне відродження в Наддніпрянській Україні та на західноукраїнських землях».</p>	

Уривок із статті «50-ліття руської літератури» (1887 р.) українського письменника та громадського діяча М. Павлика про переслідування органами світської і духовної влади альманаху «Русалка Дністровая» та його видавців

Джерело: «Русалка Дністрова».: Документи і матеріали / АН УРСР. Ін-т сусп. наук та ін.; Упоряд. Ф.І. Стеблій та ін. К.: Наук. думка 1989. С. 305.

«Взагалі, згадана вище річниця викликає у серці кожного русина цілий ряд різноманітних почуттів. До неприємних відноситься перш за все доля самої «Русалки» і її авторів. Недопущена до Львова, вона вийшла в Пешті, де в той час цензура була ліберальнішою. Проте для одержання [права] вільного розповсюдження у Галичині її, уже надруковану, треба було віддати на перегляд львівській цензурі, яка строго заборонила її, хоча у «Русалці» були поміщені тільки народні пісні і поезії (оригінальні і перекладні з сербської і чеської мов), оповідання та етнографічні дослідження мовою руського галицького селянина. Ця остання обставина стала причиною того, що цензор (руський священник Венедикт Левицький) написав на її примірнику найсуворіший, який взагалі існував тоді, вирок – *Damnatur* (Підлягає забороні). Найсуворішим було те, що її видання викликало переслідування з боку уряду і власної ієрархії: трьох згаданих юнаків віддано ще в 1836 р. під суворий поліцейський нагляд. Тогочасний митрополит, противник русинів, з цієї причини десять років відмовляв Вагилевичеві у посвяченні в сан священника і погодився нарешті не інакше, як на письмовій декларації, що вищезгаданий не буде публікуватися ні в місцевих, ні в закордонних виданнях. Також і особисте життя Вагилевича представляло собою цілу смугу терпінь: голоду, холоду і всякого роду поневірянь. А була це людина незвичайної в той час ерудиції у слов'янських питаннях, надзвичайно працьовитий, і, розуміється, простий літератор, без революційних амбіцій»

Взаємини Івана Вагилевича із слов'янськими діячами (30–60-і рр. XIX ст.)

№	Фото	Прізвище, ім'я	Початок взаємин	Кінець взаємин	Характер взаємодії
Російська імперія					
1.		Михайло Погодін (російський історик і професор Московського університету)	1836 р.	1846 р.	Обмін листами; Надсилання наукової та літературної продукції; Друкував статті І. Вагилевича в журналі «Москвитянин».
2.		Петро Кірієвський (російський письменник, фольклорист-етнограф)	Кінець 1830-х – поч. 1840-х рр.	Кінець 1830-х – поч. 1840-х рр.	Відомий один лист; І. Вагилевич надіслав йому народні пісні.
3.		Олександр Востоков (російський філолог, поет, письменник, перекладач)	1845 р.	1845 р.	І. Вагилевич надіслав йому лист, в якому повідомляв про публікацію «Грамматики малорусского языка» в основі якої була граматика О. Востокова
Надніпрянська Україна					
4.		Михайло Максимович (український фольклорист, етнограф)	1837 р.	1840 р.	Листування; Надіслав статтю «Пісня о полку Ігоревім», примірник журналу «Киевлянин».

5.		Платон Лукашевич (український етнограф і фольклорист)	1839 р.	1843 р.	Особисте знайомство; Листування; Надіслав подарунок – поетичну збірку М. Костомарова «Вітка» (Іеремії Галки).
6.		Ізмаїл Срезневський (російський філолог-славист, фольклорист, етнограф)	1842 р.	1845 р.	Особисте знайомство; Обмін листами, науковими дослідженнями.
7.		Осип Бодянський (український філолог-славист, історик, фольклорист)	1844 р.	1844– 1845 рр.	Відомий тільки один лист І. Вагилевича до наддніпрянца, опублікований Ф. Савченком у 1929 р.
Австрійська імперія					
8.		Януарій Позняк (польський поет)	1828 р.	1830-ті рр.	Особисте знайомство; уроки письма, І. Вагилевич навчав його кирилиці і гражданки.
9.		Август Бельовський (польський історик, письменник, директор Народної бібліотеки імені Оссолінських)	1829 р.	1866 р.	Особисте знайомство; добрі друзі; спільний переклад «Слово о полку Ігоревім», «Повість минулих літ», редакторські правки «Словника польської мови» Самуїла Лінде.

10.		Вінцент Поль (польський поет, географ і етнограф)	1831 р.	1840-х рр.	Особисте знайомство; обмін літературою.
11.		Казимир Войціцький (польський письменник)	1830-ті рр.	1830-ті рр.	Особисте знайомство; наукова взаємодопомога.
12.		Юзеф Дунін-Борковський (польський дослідник та письменник)	1830-ті рр.	1840-ві рр.	Особисте знайомство; добрі друзі; були учасниками літературного гуртка, очолюваного Ю. Борковським.
13.		Вацлав Мацейовський (польський історик культури, права і літератури ліберального напрямку)	1838 р.	1847–1848 рр.	Допомагав І. Вагилевичу знайти посаду професора слов'янських мов у Варшаві та Петербурзі; обмінювалися листами.
14.		Ян Захаріясевиц (польський письменник і журналіст)	1850-ті рр.	1850-ті рр.	Особисте знайомство, наукова консультація, і в 1855 р. вийшла друком праця присвячена І. Вагилевичу «Учений».
15.		Карел-Владислав Зап (чеський етнограф, історик, публіцист)	1830-ті рр.	1850-ті рр.	Приймав листи від П. Шафарика, Я. Коллара адресовані І. Вагилевичу; Перекладав твори І. Вагилевича на

					чеську мову та допомагав опублікувати їх в празьких виданнях.
16.		Франтішек Яхім (чеський літератор)	1840-ві рр.	1840-ві рр.	Особисте знайомство; допомагав І. Вагилевичу в пошуках народних слов'янських пісень.
17.		Ян Коубек (чеський етнограф, поет, публіцист)	1830–1840-ві рр.	1840-ві рр.	Особисте знайомство; опублікував у журналі «Časopis Českého Museum» статтю про «Краледворський рукопис», де проаналізував його в перекладі І. Вагилевича.
18.		Карел Гавлічек-Боровський (чеський поет і публіцист, громадський і політичний діяч)	1842 р.	1840-ві рр.	Особисте знайомство; розповідав всім у Російській імперії про діяльність «Руської трійці».
19.		Павло Йозеф Шафарик (словацький та чеський поет, історик, мовознавець, етнограф)	1836 р.	1841 р.	Товариські стосунки; обмін листами, науковими матеріалами; перекладав та друкував праці І. Вагилевича у «Časopis Českého Museum».

20.	 A portrait of Ján Kollár, a Slovak politician, poet, and ethnographer. He is depicted from the chest up, wearing a dark coat and a white clerical collar. He has dark hair and a serious expression.	Ян Коллар (словацький політик, поет, етнограф)	1840– 1850-ті рр.	1840– 1850-ті рр.	Листів досі не знайдено; Переклад поеми «Дочка слави»
-----	--	--	-------------------------	-------------------------	--

Іван Вагилевич (1811–1866 рр.)

Джерело:

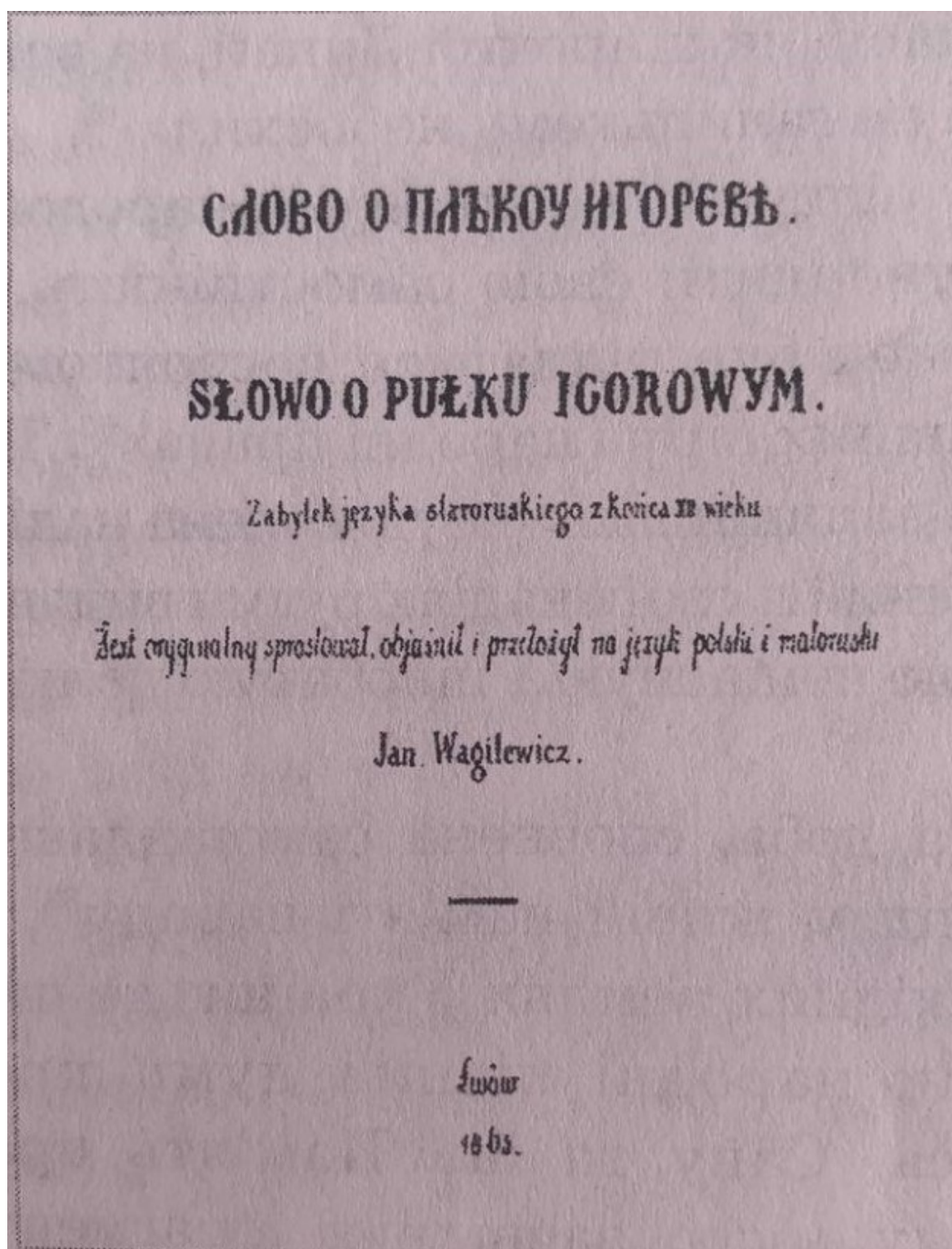
https://uk.wikipedia.org/wiki/Вагилевич_Іван_Миколайович#/media/Файл:Вагилевич_Іван.jpg

Dalibor Jan Wagilewicz

Титульна сторінка автографу І. Вагилевича «Слово о полку Ігоревім» (1865 р.)

Джерело: Шашкевичіана. Збірник наукових праць. Вип. 3–4 Львів-Вінніпег, 2000. С. 353

Пам'ятник І. Вагилевичу в с. Ясень Калуського району Івано-
Франківської області

Джерело:

<https://gk-press.if.ua/wp-content/uploads/2016/08/Pamyatnyk-Ivanu-Vagylevychu-v-YAseni.jpg>

Пам'ятник діячам «Руської трійці» в м. Івано-Франківську

Джерело:

<https://www.radiosvoboda.org/a/25217632.html>

Надгробок на символічній могилі І. Вагилевича на Личаківському
цвинтарі у Львові

Джерело:

https://www.pslava.info/LvivM_MechnykovaVul_LychakivskyjCvynt33_MogylaVagylevycha,219739.html

Некролог з приводу смерті І. Вагилевича у газеті «Галичанин», Львів, 1866.

Джерело:

https://zavtra.com/blogs/dar_naprasnij

